

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
“Міжнародні економічні відносини”

Харків 2006

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

До видавництва й у світ дозволяю
Проректор

І.П.Гладкий

Методичні вказівки
до практичних занять з дисципліни
“Міжнародні економічні відносини”
для студентів денної форми навчання
спеціальності 6.050200 – “Менеджмент організацій”

Всі цитати, цифровий, фактичний
матеріал і бібліографічні відомості
перевірені, написання сторінок
відповідає стандартам

Затверджено
методичною радою
університету
протокол №10 від 26.05.2006р.

Укладачі:

Яворська Л.М.

Покатаєва К.П.

Відповідальний за випуск:

Гриньов А.В.

Харків, ХНАДУ, 2006

Міністерство освіти і науки України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Методичні вказівки
до практичних занять з дисципліни
“Міжнародні економічні відносини”
для студентів денної форми навчання
спеціальності 6.050200 – “Менеджмент організацій”

Затверджено
методичною радою
університету
протокол №10 від 26.05.2006р.

Харків 2006

Укладачі: Л.М.Яворська
К.П.Покатаєва

Кафедра міжнародної економіки

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ”

Курс “Міжнародні економічні відносини” (“МЕВ”) присвячений актуальним проблемам світового господарства, його сутності, сучасним тенденціям та закономірностям розвитку. У ньому аналізуються глобальні проблеми в світовій економіці, регіональні аспекти та їх рішення, місце України в світовій економіці та проблеми її залучення до сучасного всесвітнього господарства.

Програма вивчення нормативної дисципліни “Міжнародні економічні відносини” складена у відповідності зі значенням дисципліни та за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою бакалавра, і охоплює три модулі:

- модуль I “Світове господарство та міжнародні економічні відносини”;
- модуль II “Міжнародний товарообмін та рух факторів виробництва”;
- модуль III “Міжнародна економічна інтеграція та глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин”.

Основною метою викладання дисципліни “Міжнародні економічні відносини” є формування у майбутніх менеджерів системи знань з проблем розвитку та сучасного стану міжнародних економічних відносин (МЕВ), регіональних особливостей функціонування світового господарства, особливостей впливу зовнішньоекономічного середовища на вирішення актуальних проблем економіки України

Зазначена мета передбачає такі завдання вивчення курсу студентами:

- зрозуміти світове господарство як цілісну систему тісно пов'язаних між собою національних економік;
- зрозуміти сутність МЕВ, їх значення та еволюцію, чинники і рівні розвитку, особливості дії законів і принципів;
- засвоїти понятійний апарат, що застосовується у світовій господарській практиці;
- знати форми МЕВ, особливості розвитку інтеграційних процесів та діяльності міжнародних економічних інститутів і організацій;
- вміти творчо аналізувати стан системи міжнародних економічних відносин, визначати проблеми й тенденції їх розвитку;
- вміти творчо аналізувати й оцінювати світогосподарські явища й процеси у контексті національних інтересів України.

Предметом вивчення дисципліни “Міжнародні економічні відносини” є система національних економік різних країн на основі поділу праці та міжнародної економічної інтеграції.

Навчальною базою перед вивченням курсу є наступні дисципліни: “Економічна теорія”, “Макроекономіка”, “Мікроекономіка”, “Історія економічних вчень”. Дисципліна “Міжнародні економічні відносини” є

підстиляючою для навчальних дисциплін “Основи зовнішньоекономічної діяльності”, “Державне регулювання”, “Міжнародний маркетинг”, частково доповнює коло питань курсів “Основи підприємництва”, “Маркетинг”, “Фінанси”, “Гроші та кредит”.

Дисципліна “Міжнародні економічні відносини” відіграє важливу роль у формуванні загальної економічної культури й професійної кваліфікації майбутніх менеджерів. У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути навички самостійного аналізу й вирішення проблем, які виникають у процесі управління, вміння передбачати негативні явища, що можуть вплинути на фінансово-економічні результати діяльності, знешкоджувати їх передумови й застосовувати найбільш ефективні методи їх нейтралізації.

У ході вивчення дисципліни застосовуються лекційна та семінарська форми проведення занять, робота студентів над тестовими завданнями, ознайомлення з монографічною та періодичною літературою.

Рівень знання дисципліни оцінюється з урахуванням наступних критеріїв:

“Р” – репродуктивний рівень знань, що характеризується вмінням відтворювати знання, відповідає оцінці “задовільно”.

“А” – алгоритмічний рівень, який передбачає, окрім уміння відтворювати знання, ще й уміння розв’язувати типові завдання ($A = P +$ уміння вирішувати типові завдання), відповідає оцінці “добре”.

“Т” – творчий рівень, який передбачає не тільки відтворення знань і вміння вирішувати типові завдання, але також і здатність бачити проблеми й суперечності, уміння розв’язувати нестандартні завдання. ($T = A +$ уміння вирішувати нестандартні завдання). Цей рівень знань відповідає оцінці “відмінно”.

Таким чином, творчий підхід до теоретичних знань, навичок і вмінь сприяє підвищенню конкурентоспроможності майбутніх фахівців на вітчизняному та міжнародному ринку праці.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ”

Назва модуля, теми	Кількість годин			
	ВС	Л	ПЗ	СРС
Модуль 1. Світове господарство та міжнародні економічні відносини				
Змістовний модуль (тема) №1. Предмет, значення і завдання курсу “Міжнародні економічні відносини”	4	2	1	1
Змістовний модуль (тема) №2. Світове господарство (СГ) та особливості його розвитку. Типологія країн світу і роль окремих їх угруповань у СГ і МЕВ	4	2	1	1
Змістовний модуль (тема) №3. МЕВ у системі світового господарства і проблеми їх розвитку. Еволюційні періоди формування МЕВ	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №4. Середовище розвитку МЕВ	3	1	1	1
Змістовний модуль (тема) №5. Закони і принципи розвитку СГ і МЕВ	3	1	1	1
Змістовний модуль (тема) №6. Міжнародний поділ праці, як об’єктивна основа МЕВ	6	2	2	2
Модуль 2. Міжнародний товарообмін та рух факторів виробництва				
Змістовний модуль (тема) №7. Міжнародна торгівля як головна форма МЕВ та її регулювання	16	4	6	6
Змістовний модуль (тема) №8. МЕВ у сфері послуг	3	1	1	1
Змістовний модуль (тема) №9. Міжнародні транспортні відносини	3	1	1	1
Змістовний модуль (тема) №10. Міжнародна міграція робочої сили	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №11. Міжнародні науково-технічні відносини	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №12. Світова валютна система і міжнародні валютно-фінансові відносини	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №13. Міжнародні валютно-кредитні відносини і рух міжнародного капіталу	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №14. Міжнародні організації з регулювання валютних відносин	6	2	2	2
Модуль 3. Міжнародна економічна інтеграція та глобальні проблеми СГ і МЕВ				
Змістовний модуль (тема) №15. Міжнародна інвестиційна діяльність і виробниче співробітництво	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №16. Міжнародна економічна інтеграція	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №17. Міжнародні економічні організації у багатосторонньому економічному співробітництві і регулюванні МЕВ	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №18. Проблеми інтеграції України до системи світогосподарських зв’язків	6	2	2	2
Змістовний модуль (тема) №19. Загальні проблеми сучасних МЕВ	3	1	1	1
Змістовний модуль (тема) №20. Економічна єдність світу і глобальні проблеми СГ і МЕВ	3	1	1	1
Всього	108	36	36	36

Умовні позначення: ВС – всього годин;

Л – лекції;

ПЗ – практичні заняття;

СРС – самостійна робота студентів, годин.

Практичне заняття №1
ПРЕДМЕТ, ЗНАЧЕННЯ І ЗАВДАННЯ КУРСУ
“МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ”

Мета заняття: засвоєння базисних положень дисципліни “Міжнародні економічні відносини” (“МЕВ”), ознайомлення з сутністю, економічною основою, передумовами та особливостями розвитку міжнародних економічних відносин (МЕВ) на сучасному етапі, а також їхньою роллю у процесі інтеграції України в систему світогосподарських зв’язків.

План семінару

1. Мета, предмет, завдання і нові підходи до вивчення курсу “Міжнародні економічні відносини”.
2. МЕВ як економічна категорія: сутність МЕВ, їх значення, об’єктивна основа і передумови розвитку.
3. Рівні розвитку МЕВ.
4. Особливості розвитку МЕВ на сучасному етапі.
5. Роль МЕВ у процесі інтеграції України в систему світогосподарських зв’язків.

Контрольні запитання

1. Як співвідносяться предмет економічної теорії й предмет дисципліни “Міжнародні економічні відносини”?
2. Які проблеми досліджує “МЕВ” як наукова дисципліна?
3. В чому полягає сутність МЕВ, який характер вони мають?
4. Покажіть економічну основу і передумови виникнення міжнародних економічних відносин.
5. Охарактеризуйте міжнародні економічні відносини як фактор економічного розвитку.
6. Назвіть основні ознаки міжнародних економічних відносин.
7. Охарактеризуйте особливості розвитку МЕВ на сучасному етапі.
8. Які методи аналізу використовуються для вивчення процесів розвитку МЕВ?
9. Які фактори зумовлюють актуалізацію дослідження міжнародних економічних процесів в умовах трансформаційних перетворень в Україні?
10. Охарактеризуйте місце України в інтернаціоналізації господарських зв’язків.

Проблеми для дискусії

1. Передумови перетворення інтернаціоналізації у джерело більш ефективного використання економічних ресурсів країни.

Література: [1-3,6,9,11,25-26,30].

Практичне заняття №2
СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ.
ТИПОЛОГІЯ КРАЇН СВІТУ І РОЛЬ ОКРЕМИХ ЇХ УГРУПОВАНЬ У
СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ І МЄВ

Мета заняття: засвоєння матеріалу щодо сутності, елементів та факторів розвитку світового господарства (СГ), сучасних тенденцій світогосподарських зв'язків, ознайомлення з типологією країн світу та причинами нерівномірності їх соціально-економічного розвитку.

План семінару

1. Світове господарство: сутність, елементи і суб'єкти, формування, фактори розвитку.
2. Головні тенденції формування СГ, рівні і цикли його розвитку.
3. Нерівномірність соціально-економічного розвитку країн світу та їх типологія.
4. Регіональний принцип групування і головні регіональні групи країн світу.
5. Соціально-економічний принцип систематизації країн світу.
6. Місце окремих угруповань країн у СГ і МЄВ.
7. Реалізація Нового міжнародного економічного порядку (НМЕП).
8. Проблеми інтеграції України у світове господарство.

Контрольні запитання

1. Дайте характеристику світового господарства як економічної категорії.
2. Покажіть відмінності між категоріями “світове господарство” та “світова економіка”.
3. Охарактеризуйте соціально-економічні та політичні процеси, які привели до формування світового господарства.
4. Назвіть характерні риси та особливості сучасного світового господарства.
5. Дайте характеристику етапів розвитку світового господарства.
6. З яких елементів складається система світового господарства?
7. Розгляньте структуру світового господарства в широкому плані як сукупність всіх національних господарств і МЄВ між країнами-партнерами, а також у вузькому розумінні як угруповання країн з точки зору економічного розвитку, форм господарювання, місця в міжнародному поділі праці.
8. Назвіть структурні рівні світогосподарських зв'язків.
9. Назвіть головні тенденції розвитку сучасного світового господарства.
10. Які основні суперечності існують у СГ? У чому полягає їх об'єктивна основа? Який механізм розв'язання суперечностей СГ?
11. У чому суть різностадійності розвитку світового господарства? Яким чином це явище пов'язане з формуванням типології країн?
12. Назвіть основні економічні ознаки сучасних класифікацій країн світу.

13. За якими критеріями розподіляються країни за ступенем економічного розвитку?
14. Порівняйте відмінності господарств промислово розвинутих країн, країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою, “нових індустріальних країн”.
15. Наведіть приклади нерівномірності економічного розвитку країн та регіонів.
16. Назвіть та охарактеризуйте основні групи міжнародних економічних організацій.
17. Назвіть фактори прискореного розвитку нових індустріальних країн у 80 – 90-х роках.
18. Чому країни, що розвиваються, є резервом технологічного та соціально-економічного прогресу?
19. Розкрийте сутність Нового міжнародного економічного порядку як концепції перебудови МЕВ.
20. Охарактеризуйте проблеми інтеграції у світове господарство країн з перехідною економікою на прикладі України.

Проблеми для дискусій

1. Якими, на Ваш погляд, причинами зумовлений перехід багатьох країн від замкнених національних господарств до економіки відкритого типу, поверненої у напрямку зовнішнього ринку? Чому на сучасному етапі окрема країна не може існувати ізольовано від світових господарських зв'язків?
2. Чи не є відкрита економіка загрозою національній безпеці країни?

Література: [1-3,6,8,10-11,15,17,21,25-26,28,30,35,39].

Практичне заняття №3

МЕВ У СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І ПРОБЛЕМИ ЇХ РОЗВИТКУ. ЕВОЛЮЦІЙНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ МЕВ

Мета заняття: засвоєння матеріалу щодо сутності, форм, еволюції МЕВ, факторів та проблем їхнього розвитку, особливостей МЕВ окремих груп країн, а також місця України в системі сучасних МЕВ.

План семінару

1. Формування МЕВ з розвитком СГ. Фактори розвитку МЕВ у системі СГ.
2. МЕВ як необхідна умова розвитку і структурний елемент національних економік і СГ.
3. Особливості МЕВ окремих груп країн. Суб'єкти МЕВ.
4. Еволюція МЕВ як зміна їх типів.
5. Форми МЕВ, їх взаємозв'язок.

6. Проблеми розвитку МЕВ – глобальні і регіональні.
7. Глобалізація СГ і МЕВ як одна з головних ознак сучасного їх розвитку.
8. Місце України в системі МЕВ.

Контрольні запитання

1. Назвіть та охарактеризуйте фактори розвитку МЕВ у системі СГ.
2. Охарактеризуйте об'єкти та суб'єкти міжнародних економічних відносин в умовах ринку. В чому полягає участь держави в МЕВ?
3. Порівняйте особливості МЕВ окремих груп країн (промислово розвинутих, перехідних економік, країн, що розвиваються).
4. Охарактеризуйте етапи формування міжнародної економічної системи.
5. Назвіть конкретні форми міжнародних економічних відносин.
6. В чому полягають принципи та особливості механізму реалізації МЕВ?
7. Який характер і тенденції розвитку сучасних МЕВ? Як впливають на МЕВ зміни, що відбуваються в світовій господарюючій системі?
8. Назвіть фактори, які зумовлюють процес інтернаціоналізації економіки на початку нового тисячоліття.
9. Назвіть та охарактеризуйте елементи глобальної економіки.
10. Охарактеризуйте сучасні тенденції глобального соціально-економічного розвитку й особливості формування світової економічної системи.
11. Які перспективи розвитку нового етапу МЕВ в умовах формування змішаної економіки в глобальному масштабі?
12. Назвіть та охарактеризуйте основні глобальні і регіональні проблеми розвитку сучасних МЕВ.
13. Перелічіть чинники, що заважають інтернаціоналізації економічного розвитку в Україні.
14. Визначить місце України в системі МЕВ.

Проблеми для дискусії

1. У чому полягає відмінність між економічним розвитком та економічним зростанням?
2. Випереджаючий розвиток економіки України: мрія чи реальність?
3. Установлення глобальної економічної рівноваги. Хто повинен платити?
4. Стратегічні пріоритети інтернаціоналізації економічних зв'язків України.

Завдання 3.1

Україна купила в Румунії будівельні матеріали, вироблені українсько-румунським спільним підприємством. Які форми міжнародних економічних відносин були задіяні в цій угоді?

Література: [1-3,6,10-11,13,22-23,25,35,41].

Практичне заняття №4
СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ МЕВ.
ЗАКОНИ І ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ СГ І МЕВ

Мета заняття: засвоєння матеріалу щодо сутності міжнародного економічного середовища, розгляд чинників, що зумовлюють його особливості, та їх вплив на міжнародні економічні зв'язки, ознайомлення з основними законами і принципами розвитку СГ і МЕВ, формування навичок самостійного аналізу впливу чинників міжнародного економічного середовища на економічні процеси та місце України в міжнародній економіці.

План семінару

1. Поняття середовища МЕВ, його структура і особливості.
2. Особливості дії економічних законів і закономірностей на міжнародному рівні.
3. Головні економічні закони розвитку СГ і МЕВ.
4. Поняття та система принципів розвитку МЕВ.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення економічного середовища та міжнародного економічного середовища. В чому полягають його особливості?
2. Наведіть та охарактеризуйте географічні та природнокліматичні чинники міжнародного економічного середовища та їх вплив на розвиток МЕВ.
3. Охарактеризуйте вплив економічного та політико-правового середовища на ведення міжнародного бізнесу.
4. Охарактеризуйте соціально-культурне середовище і його значення в розвитку МЕВ.
5. Охарактеризуйте роль транспорту та інформаційно-комунікаційних систем в розвитку МЕВ.
6. Наведіть та охарактеризуйте вплив чинників міжнародного економічного середовища на місце України у світовій економіці.
7. Дія яких законів та закономірностей визначає розвиток сучасного СГ?
8. Яка роль закону інтернаціоналізації виробництва в процесі розвитку СГ й у чому полягають сутність та особливості дії цього закону?
9. Охарактеризуйте дію законів вартості, міжнародної конкуренції та нерівномірності економічного розвитку у СГ.
10. Розкрийте сутність загальних і спеціальних принципів розвитку МЕВ.

Проблеми для дискусій

1. Україна: окраїнна чи серединна держава?
2. Особливості взаємодії політики і економіки в МЕВ.

Література: [1-3,6,9,11,13,26,31].

Практичне заняття №5

МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ, ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОСНОВА МЕВ

Мета заняття: ознайомлення з суттю й значенням міжнародного поділу праці (МПП) для розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин, показниками, факторами та тенденціями розвитку МПП, проблемами поглиблення участі України в МПП.

План семінару

1. Міжнародний поділ праці – вихідна основа розвитку СГ і МЕВ.
2. Етапи розвитку МПП.
3. Система МПП та основні тенденції її розвитку у сучасних умовах.
4. Показники та фактори розвитку МПП.
5. Головні організаційно-економічні форми втілення МПП.
6. Вплив технологічної революції на МПП.
7. Передумови і проблеми участі України в МПП.

Контрольні запитання

1. Розкрийте суть міжнародного поділу праці як економічної категорії.
2. Охарактеризуйте головні організаційно-економічні форми втілення МПП.
3. Які фактори визначають місце країни в МПП? Як змінюється роль та значення цих факторів в процесі розвитку виробничих сил?
4. Яким чином пов'язані розвиток МПП і процес формування на світовому ринку економічної рівноваги?
5. Назвіть показники, які характеризують ступінь участі країни в МПП.
6. Які переваги дає країнам участь в МПП? Якими можливостями МПП зумовлені ці переваги?
7. Яку роль відіграє міжнародний поділ праці в розвитку міжнародної виробничої та інвестиційної діяльності?
8. Вкажіть особливості та тенденції МПП.
9. Які форми і напрямки розвитку міжнародної спеціалізації виробництва?
10. Які є показники рівня міжнародної спеціалізації?
11. Розкрийте суть та дайте класифікацію міжнародного кооперування виробництва.
12. Які зміни вносить науково-технічна революція у МПП?
13. Охарактеризуйте проблеми участі України у міжнародному поділі праці.

Проблеми для дискусії

1. Які види спеціалізації роблять країни найбільш залежними одна від одної?
2. Як Ви вважаєте, з якого виду спеціалізації й чому почало формуватись світове господарство?
3. Чому саме МПП є початком, що об'єднує, яке створило єдине цілісне світове господарство?

4. В теперішній час істотно збільшилась тенденція до поглиблення МПП. Якими причинами це можна пояснити?
5. Чим би Ви пояснили, що постсоціалістичні країни ще недостатньо залучені до МПП?

Завдання 5.1

Зовнішня торгівля України з країнами СНД, ЄС та іншими країнами в минулому році характеризувалася наступними даними:

Показник	Країни СНД	Країни ЄС	Інші країни
1. Експорт товарів, млн. дол. США	13607,9+100·i	4632,5+10·j	10712,6+50·i
2. Імпорт товарів, млн. дол. США	15215,8+100·j	6086,3+10·i	6362,9+50·i

Внутрішній валовий продукт в цьому році складав $267344,0+50·(i+j)$ млн.грн.

Розрахуйте щодо кожної групи країн і в цілому по Україні:

- 1) зовнішньоторговельне сальдо;
- 2) зовнішньоторговельний оборот;
- 3) відносну частину країн СНД, країн ЄС та інших країн в українському експорті й імпорті;
- 4) експортну квоту України;
- 5) імпортну квоту України;
- 6) зовнішньоторговельну квоту (індекс товарності) України.

За результатами розрахунків зробіть висновок про ступінь участі України в міжнародному поділу праці.

Завдання 5.2

Припустимо, Україна продає в Австрію вугілля, а Австрія в Україну – обладнання. Чи можна вважати це міжнародним поділом праці, міжнародною кооперацією праці, міжнародним поділом інших факторів виробництва або першим, другим і третім разом?

Література: [1-3,5-6,8-11,18,21,25,30].

Практичне заняття №6 МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ

Мета заняття: ознайомлення з суттю й значенням міжнародної торгівлі, її основними напрямками та формами, чинниками, що визначають міжнародну торгову політику, механізмом ціноутворення на світовому ринку, станом і перспективами розвитку міжнародної торгової політики України, засвоєння механізму розподілу доходів від зовнішньої торгівлі та набуття навичок щодо визначення виграшу різних груп населення країн-торгових партнерів від неї.

План семінару

1. Зростання ролі та особливості розвитку міжнародної торгівлі на сучасному етапі.
2. Види і форми міжнародної торгівлі.
3. Регіональна структура (географічний розподіл) міжнародної торгівлі. Країни з перехідною економікою в міжнародній торгівлі.
4. Основні фактори зростання міжнародного товарообігу та зміни структури міжнародної торгівлі.
5. Монополізація світової торгівлі.
6. Кон'юнктура товарних ринків – сутність, фактори формування і розвитку, система показників вивчення і основні форми проявлення.
7. Ціноутворення на світовому ринку.
8. Виграш та розподіл доходів від міжнародної торгівлі.
9. Передумови і особливості участі України в міжнародній торгівлі.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте історичне місце та значення міжнародної торгівлі у процесі формування світового господарства та в системі сучасних МЕВ.
2. Поясніть, чим викликана необхідність міжнародної торгівлі.
3. Назвіть специфічні особливості міжнародної торгівлі.
4. За якими показниками характеризують зовнішню торгівлю?
5. Розкрийте особливості світового ринку послуг.
6. Вкажіть особливості сучасного етапу світової торгівлі.
7. Дайте характеристику змін у світових товарних потоках у другій половині ХХ ст. та розкрийте їхні чинники.
8. Розкрийте структуру експорту та імпорту України.
9. Охарактеризуйте чинники, що стримують зростання експортного потенціалу України.
10. Наведіть стратегічні напрями зовнішньоторговельної політики України.

Проблеми для дискусій

1. Охарактеризуйте особливості та проблеми зовнішньої торгівлі України.

Завдання 6.1

Припустимо, що країни А і Б виготовляють та споживають товар Х незалежно одна від одної. Функція попиту на товар Х у країні А має вигляд $D_A = (100 + i \cdot 10) - (20 + i) \cdot P$, а функція пропозиції $S_A = (20 + i \cdot 10) + (20 + i) \cdot P$. Функція попиту на товар Х у країні Б має вигляд $D_B = (80 + j \cdot 10) - (20 + j) \cdot P$, а функція пропозиції $S_B = (40 + j \cdot 10) + (20 + j) \cdot P$.

- 1) визначте математично і графічно внутрішню ціну рівноваги в кожній із країн (P_A і P_B відповідно);
- 2) припустимо, що країни починають торгувати товаром Х, причому витрати

- на транспортування дорівнюють нулю. Визначите, яка країна буде експортувати товар X , а яка – імпортувати;
- 3) визначите математично вид функції і побудуйте криві попиту D_W і пропозиції S_W на світовому ринку;
  - 4) визначите математично і графічно світову ціну рівноваги P_W на товар X та обсяги торгівлі на світовому ринку;
  - 5) розрахуйте вплив міжнародної торгівлі на добробут споживачів, виробників, а також країн A і B в цілому.

Завдання 6.2

Виберіть правильну відповідь та зобразіть ситуацію графічно:

1. Збільшення сукупної пропозиції приводить до:
  - а) збільшення ціни та обсягів виробництва;
  - б) зменшення ціни та обсягів виробництва;
  - в) зменшення ціни та збільшення обсягів виробництва.
2. Зменшення сукупної пропозиції приводить до:
  - а) збільшення ціни та обсягів виробництва;
  - б) зменшення ціни та обсягів виробництва;
  - в) збільшення ціни на товар та зменшення обсягів виробництва.
3. Збільшення сукупного попиту приводить до:
  - а) збільшення ціни та обсягів виробництва;
  - б) збільшення ціни та зменшення обсягів виробництва;
  - в) зменшення ціни та збільшення обсягів виробництва.
4. Зменшення сукупного попиту приводить до:
  - а) зменшення ціни та обсягів виробництва;
  - б) збільшення ціни та зменшення обсягів виробництва;
  - в) зменшення ціни та збільшення обсягів виробництва.
5. Одночасне зростання сукупної пропозиції та сукупного попиту приводить до:
  - а) зростання обсягів виробництва та збільшення ціни;
  - б) зростання обсягів виробництва та зменшення ціни;
  - в) зростання обсягів виробництва за незмінної ціни.
6. Одночасне зменшення сукупної пропозиції та сукупного попиту приводить до:
  - а) зменшення обсягів виробництва та зростання ціни;
  - б) зменшення обсягів виробництва та падіння ціни;
  - в) зменшення обсягів виробництва за незмінної ціни.
7. Збільшення сукупної пропозиції на фоні падіння сукупного попиту приводить до:
  - а) зменшення ціни за фіксованого обсягу виробництва;
  - б) збільшення ціни за фіксованого обсягу виробництва;
  - в) зменшення ціни при збільшенні обсягу виробництва.
8. Зменшення сукупної пропозиції на фоні збільшення сукупного попиту

приводить до:

- а) зменшення ціни за фіксованого обсягу виробництва;
- б) збільшення ціни за фіксованого обсягу виробництва;
- в) збільшення ціни при зменшенні обсягу виробництва.

Завдання 6.3

Якщо відбувається знецінення долара відносно іноземних валют, то іноземні товари стають дешевшими у США. Покажіть графічно, що станеться:

- 1) з рухом кривої сукупної пропозиції;
- 2) з кривою сукупного попиту?

Методичні поради до розв'язання задач

Міжнародна торгівля складається з двох зустрічних потоків товарів – експорту та імпорту. Якщо виходити з передумови балансу попиту та пропозиції, тобто торгової рівноваги, то графічно поняття експорту та імпорту можна зобразити наступним чином (рис.6.1).

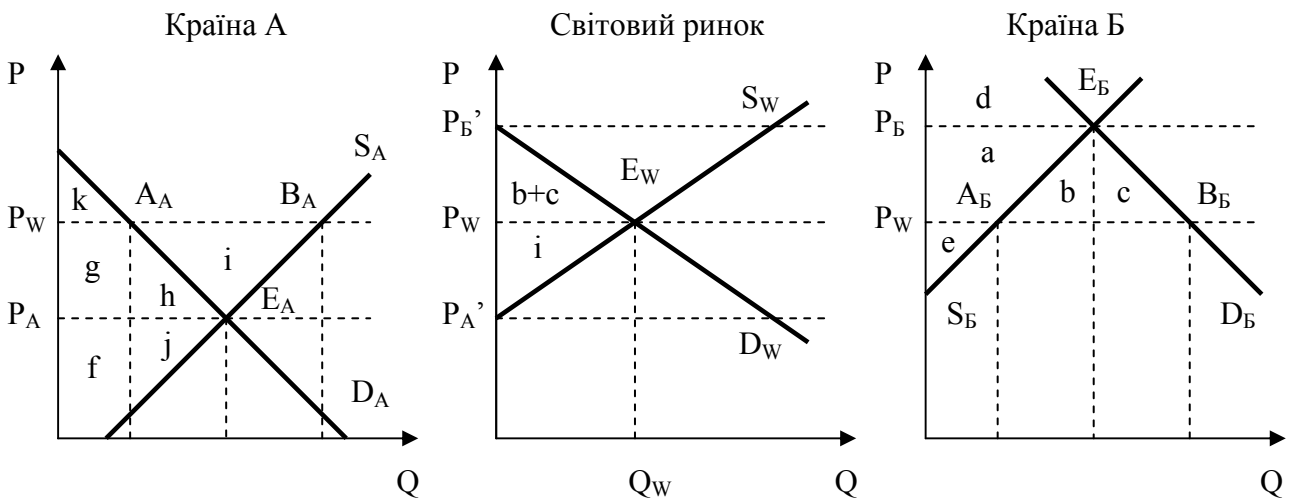

Рисунок 6.1 – Торгова рівновага на світовому ринку

Припустимо, що країни А і Б незалежно одна від одної виробляють і споживають один і той самий товар. На горизонтальній осі показано обсяги виробництва цього товару Q , на вертикальній осі – його внутрішню ціну P відповідно в країнах А і Б. Попит та пропозиція товару в країні А складають D_A і S_A , а в країні Б – відповідно D_B і S_B . Припустимо, що при відсутності зовнішньої торгівлі характеристики попиту та пропозиції такі, що ринкова рівновага в країні А досягається в точці E_A , де ціна товару складає P_A , а в країні Б – у точці E_B , де ціна товару – P_B . Оскільки $P_A < P_B$, даний товар у країні А дешевший, ніж у країні Б, отже, країні А вигідно його експортувати в країну Б й одержати від цього прибуток, а країні Б вигідно його імпортувати з країни А, і тим самим заощадити. Отже, через відмінності у внутрішніх цінах

між країнами А і Б, у країні А при будь-якій ціні на товар, більшої за P_A , виникає його надмірна пропозиція (експорт), у країні Б при будь-якій ціні на товар, меншої за P_B , виникає зайвий попит на нього (імпорт).

Припустимо, що країни А і Б почали торгувати. Знаючи характеристики внутрішнього попиту та пропозиції в обох країнах, можна визначити розміри пропозиції товару на експорт (S_W), розміри попиту на імпортований товар (D_W) а отже, і рівень рівноважної світової ціни (P_W). Важливо підкреслити, що в умовах вільної торгівлі внутрішні ціни змінюються (відповідно, зростають в країні-експортері та зменшуються в країні-імпортері) до рівня світової ціни.

Рівноважна ціна P_A в країні А означає, що в точці E_A попит на товар точно дорівнює пропозиції, і в країні А немає товару для експорту. Цим визначається точка на кривій пропозиції на світовому ринку (P_A'), що показує мінімальну ціну, після досягнення якої експорту з країни А не буде. Іншими словами, країні А вигідно розширювати виробництво товару й експортувати його, якщо світова ціна буде вище первісної внутрішньої ціни ($P_W > P_A$). Чим вище буде світова ціна, тим більше виробники в країні А будуть розширювати виробництво товару, але одночасно буде зростати й внутрішня ціна, і споживачі в країні А будуть скорочувати попит на ринку. Таким чином, розміри пропозиції на світовому ринку (S_W) будуть визначатися різницею між пропозицією та попитом на внутрішньому ринку країни А, що виникає в умовах зростання цін на товар: $S_W = S_A - D_A$.

Для країни Б рівноважна ціна P_B означає, що в точці E_B , в якій попит дорівнює пропозиції, країні не потрібно ніякого імпорту товару, оскільки їй вистачає власних ресурсів. Цим визначається точка на кривій попиту на світовому ринку (P_B'), що показує максимальну ціну, після досягнення якої імпорт товару в країну Б припиниться. Тобто країні Б буде вигідно купувати імпортований товар, якщо світова ціна на нього буде нижче первісної внутрішньої ціни ($P_W < P_B$). Чим нижчою буде світова ціна, а отже, в умовах вільної торгівлі і внутрішня ціна, тим більше споживачів у країні Б будуть збільшувати попит на товар, але одночасно виробники будуть скорочувати обсяг пропозиції. Таким чином, величина попиту на товар на світовому ринку (D_W) буде визначатися різницею між попитом та пропозицією на внутрішньому ринку країни Б, що виникає в умовах падіння цін на товар: $D_W = D_B - S_B$.

Оскільки ми розглядаємо тільки дві країни, кількість товару, що експортується країною А, повинна відповідати кількості товару, що імпортується країною Б, або, інакше кажучи, зайва внутрішня пропозиція в країні А повинна дорівнювати зайвому внутрішньому попиту в країні Б, тобто графічно $A_A V_A = A_B V_B$, де $A_A V_A$ – це експорт країни А, а $A_B V_B$ – імпорт країни Б. Оскільки кількісно експорт дорівнює імпорту, то на рис.6.1 вони співпадуть на відрізку $P_W E_W$, визначивши нову ринкову рівновагу, що досягається в точці E_W при новому рівні світової ціни P_W – рівноважної ціни на товар на світовому ринку (математично: $S_W = D_W$). При більш високій ціні

пропозиція товару на світовому ринку перевищить попит, що буде сприяти зниженню ціни. При більш низькій ціні, навпаки, попит перевищить пропозицію, і світова ціна буде зростати, поки не досягне рівноважного значення.

Виграш від зовнішньої торгівлі і розподіл доходів

До встановлення зовнішньоторговельних відносин, купуючи товар за внутрішніми цінами, споживачі одержували виграш (або “надлишок споживача”), який дорівнює різниці між максимальною сумою, що споживачі були згодні заплатити за товар, і сумою, що вони фактично платили виходячи зі сформованої ринкової ціни (P_A і P_B). На графіку цей виграш являє собою площу між кривою попиту і лінією ринкової ціни: для споживачів країни А він дорівнює області ($g + h + k$), для споживачів країни Б – області (d).

Після встановлення зовнішньоторговельних відносин країна Б стає імпортером товару, і ціна на її внутрішньому ринку знижується з P_B до P_W . У результаті споживачі збільшують закупівлі товару, і їхній сукупний виграш тепер складає область ($a + b + c + d$), з якого область ($a + b + c$) – це чистий виграш, отриманий в результаті торгівлі. Зворотна картина спостерігається в країні А, як країні-експортері. Внутрішня ціна підвищується з P_A до P_W , що приводить до падіння попиту на товар і зменшення його закупівель. Споживчий надлишок у країні А тепер дорівнює тільки області (k), отже, споживачі несуть чисті втрати від зовнішньої торгівлі в розмірі області ($g + h$).

До встановлення зовнішньоторговельних відносин виробники в обох країнах одержували виграш від продажу товару (або “надлишок виробника”), який дорівнює різниці між виторгом від продажу товару за ринковою ціною (P_A і P_B) і сумою, що вони б виручили при продажі по мінімально можливій ціні. Таким чином, виграш виробників може бути визначений як площа між кривою пропозиції і лінією ринкової ціни: для виробників країни А він дорівнює області ($f + j$), для виробників країни Б – області ($a + e$).

Після встановлення зовнішньоторговельних відносин виробники країни А стають експортерами й одержують додаткові стимули для збільшення обсягів виробництва у виді більш високих цін і ринків збуту, що розширилися. В цих умовах їхній сукупний виграш складає область ($f + j + g + h + i$), відповідно, чистий виграш від розвитку торгівлі – ($g + h + i$). Що стосується виробників товару країни Б, те вони в силу меншої конкурентноздатності свого виробництва уступають свої позиції на внутрішньому ринку іноземним конкурентам і скорочують виробництво. Їхній сукупний виграш тепер складає тільки область (e), тобто вони несуть чисті втрати в розмірі області (a).

Якщо в країні А як країні-експортері виробники мають чистий виграш у розмірі ($g + h + i$), а споживачі, навпроти, втрачають область ($g + h$), то чистий ефект для добробуту країни-експортера складе: $(g + h + i) - (g + h) = (i)$.

Якщо в країні Б як країні-імпортері чистий виграш споживачів складає

область $(a + b + c)$, а чисті втрати виробників у галузях, що конкурують з імпортом, складають область (a) , то сукупний ефект для країни-імпортера в цілому буде дорівнювати: $(a + b + c) - (a) = (b + c)$.

Література: [1-2,4-6,8-10,12,14-17,19-22,27].

Практичне заняття №7 **ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ**

Мета заняття: ознайомлення з еволюцією та сутністю теоретичних концепцій міжнародної торгівлі.

План семінару

1. Класичні теорії міжнародної торгівлі: меркантилізм, теорія абсолютних переваг А.Сміта, теорія відносних переваг Д.Рикардо, теорія співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна, парадокс Леонтьєва.
2. Сучасні теорії міжнародної торгівлі: теорії ефекту від масштабу П.Кругмана, життєвого циклу товару Р.Вернона, внутрішньогалузевої міжнародної спеціалізації Б.Балласа, конкурентних переваг М.Портера, подібності країн, або попиту, що перетинається.

Контрольні запитання

1. В чому полягають зміст, особливості та обмеженість меркантилістського погляду на міжнародну торгівлю?
2. В чому полягає теоретичне і практичне значення теорії абсолютних переваг? Яке протиріччя дозволила вирішити дана теорія? В чому полягає обмеженість теорії абсолютних переваг?
3. Охарактеризуйте зміст теорії порівняльних переваг та її значення. У чому полягає її обмеженість? Які типові помилки виникають на практиці у зв'язку з незнанням або нерозумінням закону порівняльних переваг?
4. Чим відрізняються теорії абсолютних та порівняльних переваг у міжнародній торгівлі?
5. Охарактеризуйте суть і значення теорії Хекшера-Оліна.
6. Який парадокс винайшов В.Леонтьєв у процесі аналізу світової торгівлі? Як був вирішений даний парадокс?
7. Назвіть і охарактеризуйте основні сучасні теорії міжнародної торгівлі. Які основні причини появи сучасних напрямків теорій світової торгівлі?

Проблеми для дискусій

1. Чи може країна, що початково володіє порівняльною перевагою у виробництві деякого продукту, з часом втратити цю перевагу? Якщо так, то якими будуть наслідки для цієї країни та для її торгових партнерів?

2. Чому країна не може мати порівняльну перевагу у виробництві всіх товарів, якщо у неї багатші природні ресурси, більший запас капіталу, більш кваліфікована робоча сила, ніж в інших країнах?
3. Теорія співвідношення факторів виробництва та парадокс Леонт'єва.
4. Протиріччя між положеннями класичної теорії торгівлі та негативними наслідками її лібералізації для країн, що розвиваються, та їх причини.

Завдання 7.1

1. Якщо країна має порівняльну перевагу у виробництві деякого товару, чи означає це, що вона має абсолютну перевагу в його виробництві?
2. Якщо країна має абсолютну перевагу у виробництві деякого товару, чи означає це, що вона має порівняльну перевагу в його виробництві?

Поясніть відповіді.

Завдання 7.2

Українська ферма виробляє пшеницю та молоко, для чого максимально може використати 800 год. праці та 1200га землі. Виробництво 1т пшениці потребує 20 год. праці та використання 10га землі. Виробництво 1т молока потребує 8 год. праці та 16га землі.

- 1) Які фактори виробництва відносно більш інтенсивно використовуються для виробництва пшениці? Які – для молока?
- 2) Чи може ферма виробити 50т молока та 90т пшениці одночасно?

Завдання 7.3

Припустимо, країни А і Б виробляють тільки два товари – Х і Z, рівень витрат на їхнє виробництво характеризується наступними даними, а граничні витрати заміщення залишаються незмінними при будь-яких обсягах виробництва:

	Витрати на випуск 1т товару X	Витрати на випуск 1т товару Z
Країна А	$15 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$	$10 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$
Країна Б	$12 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$	$12 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$

- 1) яка з країн має абсолютну перевагу у виробництві товару X, а яка – у виробництві товару Z?
- 2) яка з країн має порівняльну перевагу у виробництві товару X, а яка – у виробництві товару Z?
- 3) які товари будуть експортувати й імпортувати країни А і Б в умовах вільної торгівлі?
- 4) в яких межах повинне встановитися співвідношення світових цін на товар X і товар Z в умовах вільної торгівлі між країнами А і Б?

Завдання 7.4

Радіотелефони є відносно трудомістким товаром, вони вимагають для виробництва 30 год. праці і бга землі та продаються за 90 дол. США кожний. Ананаси – товар, що потребує відносно більших витрат землі. На виробництво 1кг ананасів необхідно 1,5 год. праці і бга землі, при цьому 1кг ананасів можна продати за 6 дол. США.

- 1) якщо в США 180 млн. працівників і 300 млн.га землі, а в Мексиці – 60 млн. працівників і 75 млн.га землі, то в якому співвідношенні буде здійснюватись торгівля двома товарами між США та Мексикою?
- 2) чому спеціалізація в реальній торгівлі може бути цілком іншою, ніж впливає з теорії співвідношення факторів виробництва?

Методичні поради до розв'язання задач

Теорія абсолютних переваг

Країна має абсолютну перевагу, якщо є такий товар, на виробництво якого вона витрачає менше одиниць ресурсів, ніж інші країни. Таким чином, згідно з теорією абсолютних переваг міжнародна торгівля є вигідною, якщо країни торгують такими товарами, які кожна з них робить з меншими витратами, ніж країна-партнер. Країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають абсолютну перевагу, і імпортують ті товари, у виробництві яких абсолютна перевага належить їхнім торговим партнерам.

Припустимо, що існує дві країни А і Б, що незалежно друг від друга виробляють тільки два товари Х і Z. Позначимо через X_A , Z_A , X_B , Z_B витрати країн А і Б на виробництво товарів Х і Z, відповідно.

Випадок абсолютної переваги країни А в виробництві товарів Х і Z:

$$X_A < X_B \text{ та } Z_A < Z_B. \quad (7.1)$$

Випадок абсолютної переваги країни Б в виробництві товарів Х і Z:

$$X_A > X_B \text{ та } Z_A > Z_B. \quad (7.2)$$

Недоліком цієї теорії є те, що вона не відповідає на питання, чому країни торгують між собою навіть за умови відсутності абсолютної переваги у виробництві тих чи інших товарів, тобто коли одна з країн має абсолютні переваги у виробництві всіх товарів. Відповідь на це питання дає теорія порівняльних переваг, що додатково використовує поняття альтернативних витрат.

Альтернативні витрати – просте порівняння цін на одиницю двох товарів на внутрішньому ринку, виражених через кількість робочого часу, витраченого на їх виробництво.

Альтернативна ціна – це робочий час, потрібний для виробництва одиниці одного товару, виражений через робочий час, необхідний для виробництва одиниці іншого товару.

Теорія порівняльних переваг

Якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, що вони можуть робити з *відносно* нижчими витратами порівняно з іншими країнами (або, інакше кажучи, з меншими альтернативними витратами), то торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій.

Випадок порівняльної переваги країни А в виробництві товару Х:

$$\frac{X_A}{Z_A} < \frac{X_B}{Z_B}. \quad (7.3)$$

Випадок порівняльної переваги країни А в виробництві товару Z:

$$\frac{Z_A}{X_A} < \frac{Z_B}{X_B}. \quad (7.4)$$

Таким чином, теорія порівняльних переваг пояснює напрямки міжнародної торгівлі міжкраїнним розходженнями у відносних витратах.

Теорія співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна

Ці міжкраїнні розходження у відносних витратах шведські економісти Елі Хекшер і Бертіл Олін пояснюють головним чином тим, що, по-перше, у виробництві різних товарів фактори використовуються в різних співвідношеннях і, по-друге, неоднакова відносна забезпеченість країн факторами виробництва.

Відповідно до теореми Хекшера-Оліна, країни будуть прагнути експортувати товари, що вимагають для свого виробництва значних витрат факторів виробництва, якими вони володіють у відносному надлишку, та невеликих витрат дефіцитних для них факторів, в обмін на товари, які вироблені в зворотній пропорції. Іншими словами, країни експортують продукти інтенсивного використання надлишкових факторів виробництва й імпортують продукти інтенсивного використання дефіцитних для них факторів. Країна вважається у надлишку наділеною фактором виробництва, якщо співвідношення між його кількістю та рештою факторів у неї більше, ніж у решті країн світу. Таким чином, у прихованому вигляді експортуються надлишкові фактори й імпортуються дефіцитні фактори виробництва, тобто пересування товарів із країни в країну компенсує низьку мобільність факторів виробництва в масштабах світового господарства.

Література: [1-2,4-6,8-10,12,14-17,19-22,27].

Практичне заняття №8

МІЖНАРОДНА ТОРГОВА ПОЛІТИКА ТА РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Мета заняття: ознайомлення з типами зовнішньоторговельної політики держав та їх економічними наслідками, тарифними та нетарифними методами регулювання міжнародної торгівлі та їх впливом на добробут різних груп населення.

План семінару

1. Особливості розвитку зовнішньоторговельної політики держав.
2. Протекціонізм і лібералізація торгівлі.
3. Засоби зовнішньоторговельної політики.
4. Регіональне торговельне співробітництво.
5. Регулювання міжнародних торговельних відносин. Діяльність міжнародних торгових організацій.

Контрольні запитання

1. Проаналізуйте основні цілі і типи зовнішньоторговельної політики держав.
2. Оцініть аргументи “за” і “проти” лібералізації торгівлі та протекціонізму.
3. Який тип зовнішньоторговельної політики переважає в Україні?
4. Чи необхідне державне регулювання міжнародної торгівлі?
5. Дослідіть потенційний та фактичний вплив державного втручання на вільний торговий обмін.
6. Дайте загальну характеристику тарифних та нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі. Перерахуйте основні інструменти торгової політики.
7. Розкрийте сутність та особливості тарифних методів регулювання міжнародної торгівлі. Які з них, на Ваш погляд, є більш дієвим інструментом зовнішньоторговельної політики?
8. Вкажіть наслідки регулювання торгівлі за допомогою тарифних методів.
9. Охарактеризуйте роль та особливості нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі.
10. У чому відмінність впливу тарифу на економіку малої та великої країни?
11. Що таке демпінг і яка його роль у міжнародній торгівлі?
12. Розкрийте суть поняття “режим найбільшого сприяння”.
13. Охарактеризуйте діяльність ВТО (ГАТТ).

Проблеми для дискусій

1. Порівняйте доводи на користь протекціонізму в промислово розвинутих країнах, країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою та проаналізуйте основні економічні наслідки провадження країною

протекціоністської політики.

2. Яку загрозу спричиняє лібералізація зовнішньоторговельних відносин для країн, що розвиваються?
3. Чому, на вашу думку, незважаючи на потенційні вигоди вільної торгівлі, жодна з країн не допускає неконтрольованого потоку товарів та послуг?
4. Розвиток зовнішньоторговельних відносин України: між протекціонізмом та лібералізацією.

Завдання 8.1

Ставка українського імпортного тарифу на закордонний одяг становить $(20+0,5\cdot i)\%$, на тканини – $(1+0,1\cdot i+0,1\cdot j)\%$. Вартість тканин становить $(20+0,5\cdot j)\%$ вартості одягу. Розрахуйте ефективний рівень тарифу:

- а) при умовах, зазначених вище;
- б) якщо імпортне мито на готовий одяг зросте до $(20+0,5\cdot i)\cdot 2\%$;
- в) якщо мито на тканини збільшиться до $(10+0,1\cdot i+0,1\cdot j)\%$;
- г) якщо мито на одяг зменшиться до $(20+0,5\cdot i)/2\%$;
- д) якщо мито на тканини зменшиться до $(0,4+0,1\cdot i+0,1\cdot j)\%$.

Які висновки можна зробити на основі цих розрахунків?

Завдання 8.2

Невелика країна А імпортує товар Х. Світова ціна цього товару дорівнює $(10 - (i + j)/2)$ дол. Крива пропозиції товару в країні А визначається рівнянням: $S = (50 + j\cdot 10) + (5 + j/2)\cdot P$, а рівняння кривої попиту має вигляд: $D = (400 + i\cdot 10) - (10 + i/2)\cdot P$. Припустимо, що країна А ввела специфічний митний тариф у розмірі $(5 - (i + j)/4)$ дол. за кожну одиницю товару Х. Розрахуйте вплив введення митного тарифу на:

- 1) добробут споживачів даної країни;
- 2) доходи виробників товару Х в даній країні;
- 3) дохідну частину державного бюджету даної країни;
- 4) добробут даної країни в цілому.

Завдання 8.3

Невелика країна А експортує товар Х. Світова ціна цього товару дорівнює $(15 + (i + j)/10)$ дол. Крива пропозиції товару в країні А визначається рівнянням: $S = (300 + j) + (5 + j/2)\cdot P$, а рівняння кривої попиту має вигляд: $D = (400 + i) - (5 + i/2)\cdot P$. Припустимо, що країна А ввела адвалорний митний тариф у розмірі 20% від вартості товару. Розрахуйте вплив введення митного тарифу на:

- а) добробут споживачів даної країни;
- б) втрати виробників даної країни;
- в) розмір надходжень до державного бюджету від тарифних зборів;
- г) добробут даної країни в цілому.

Методичні поради до розв'язання задач

Наслідки введення тарифу на імпорт

Нехай D_d – крива попиту на товар; S_d – крива внутрішньої пропозиції (рис.8.1а). Припустимо, що світова ціна на товар P_w нижче за внутрішню ціну рівноваги P_d , тому країні буде вигідно імпортувати цей товар. Якщо спочатку в країні існує режим вільної торгівлі, то ціна на товар на її внутрішньому ринку не буде відрізнятися від світової ціни. При цій ціні національні виробники можуть забезпечити пропозицію товару тільки в розмірі Q_s , тоді як величина попиту виявляється значно більшою і складає Q_d . Різниця між попитом та пропозицією при внутрішній ціні, яка дорівнює світовій, покривається імпортом товару, обсяг якого в цьому випадку дорівнює $(Q_d - Q_s)$. Купуючи товар по відносно низькій світовій ціні, споживачі одержують вигоду, розмір якої може бути визначений як площа між кривою попиту і лінією світової ціни.

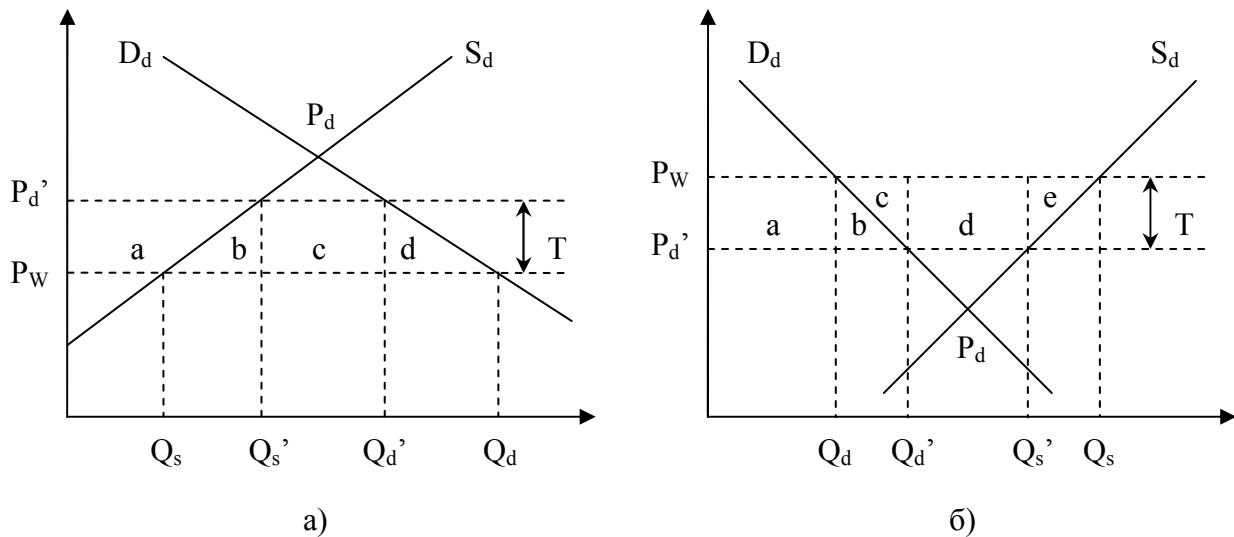

Рисунок 8.1 – Наслідки введення імпортного (а) та експортного (б) тарифу

Припустимо, що уряд країни з метою захисту національних виробників від іноземних конкурентів встановлює специфічний митний тариф розміром T за 1 одиницю імпортованого товару. Тоді ціна імпортованого товару на внутрішньому ринку зростає на величину T і складе $P_d' = P_w + T$. Оскільки мова йде про малу країну, факт введення нею імпортного мита не впливає на рівень світових цін, що залишається колишнім. Це значить, що умови торгівлі країни не змінюються, а виростає лише внутрішня ціна імпортованого товару на розмір мита, за що розплачується споживач. В цих умовах споживачі, що раніше купували імпортований товар, несуть втрати, тому що при незмінному рівні доходів змушені купувати цього товару менше і платити за нього дорожче. Імпорт скорочується, і, оскільки частина попиту на товар залишається незадоволеною, споживачі пред'являють підвищений попит на вітчизняну продукцію.

Однак введення тарифу приводить до зростання ціни не тільки імпортного товару. Адже саме низький рівень світової ціни робив вітчизняних виробників недостатньо конкурентноздатними, і вони були зацікавлені у введенні тарифу для того, щоб ціна на товар стала вище, а їхня власна продукція – більш конкурентноздатною. Таким чином, поряд з подорожчанням імпортного товару відбувається зростання цін і на товар вітчизняного виробництва. Через якийсь час рівноважна (з урахуванням імпорту) ціна на внутрішньому ринку встановлюється на новому, більш високому рівні: $P_d' = P_w + T$. В результаті, введення тарифу і наступне підвищення цін приводять до того, що вітчизняне виробництво товару зростає з Q_s до Q_s' , внутрішнє споживання знижується з Q_d до Q_d' , а імпорт скорочується до величини $(Q_d' - Q_s')$. Ми бачимо, що від введення митного тарифу в першу чергу страждають споживачі – вони змушені платити дорожче за весь товар (вітчизняний і імпортний) а отже, споживати його менше. Чисті втрати споживача від введення тарифу утворюють область $(a + b + c + d)$.

Введення митного тарифу на імпорт відповідає інтересам вітчизняних виробників товару, що конкурують з імпортом. З одного боку, вони можуть розширити продаж, тому що імпортні товари стають дорожче і споживачі пред'являють більший попит на вітчизняну продукцію. З іншого боку, подорожчання імпортних товарів дозволяє вітчизняним виробникам також підвищити ціни й одержати додатковий вигаш.

Так, підвищення ціни до P_d' дає можливість вітчизняним виробникам збільшити виробництво і відповідно продаж з Q_s до Q_s' . Вигаш (надлишок) виробників, що представляє собою різницю між виручкою від продажу продукту по сформованій ринковій ціні і витратами на його виробництво збільшується. Розмір цього додаткового вигашу виробників у галузі, що конкурує з імпортом, відповідає області (a) .

Розмір доходу для держбюджету дорівнює добутку ставки тарифу на обсяг імпорту: $T \cdot (Q_d' - Q_s')$, або область (c) .

Отже, введення митного тарифу на імпорт приводить до перерозподілу доходів від споживачів на користь держбюджету і виробників у галузях, що заміщують імпорт. Разом з тим, сукупний вигаш виробників і держави, що дорівнює $(a + c)$, виявляється меншим, ніж програш споживачів, що складає $(a + b + c + d)$. Таким чином, введення митного тарифу на імпорт приводить до чистих втрат добробуту суспільства, що відповідають області $(b + d)$.

Наслідки введення експортного тарифу

Припустимо, що світова ціна на товар P_w вище внутрішньої ціни рівноваги P_d , тому країні буде вигідно експортувати цей товар (рис.8.1б). Якщо спочатку в країні існує режим вільної торгівлі, то ціна на товар на її внутрішньому ринку не буде відрізнятися від світової ціни. При цій ціні національні виробники можуть забезпечити пропозицію товару в розмірі Q_s , тоді як внутрішній попит на нього – тільки Q_d . Зайва кількість товару експортується $(Q_s - Q_d)$.

Припустимо, що уряд країни хоче підтримати внутрішню ціну на товар на рівні нижче світової ціни і з цією метою вводить митний тариф на експорт. Оскільки мова йде про малу країну, факт введення нею експортного тарифу не впливає на рівень світових цін, що залишається колишнім. Це значить, що умови торгівлі країни не змінюються, експорт товару стає менш прибутковим, тому виробники повертають частину товару на внутрішній ринок, в результаті чого внутрішня ціна на нього падає на величину тарифу з P_w до P_d' . Зниження внутрішньої ціни стимулює зростання внутрішнього споживання товару з Q_d до Q_d' , але одночасно вітчизняні виробники скорочують обсяг виробництва з Q_s до Q_s' . Скорочуються й обсяги експорту до величини $(Q_s' - Q_d')$.

В результаті введення експортного тарифу споживачі виграють сегмент $(a + b)$, оскільки ціна, по якій вони купують товар, знижується.

Вітчизняні виробники товару, які сплачують податок на експорт, зазнають великих збитків: область $(a + b + c + d + e)$.

Держава через експортне мито перерозподіляє у свою користь від виробників сегмент d , який дорівнює добутку обсягу експорту на ставку мита.

Отже, в цілому чистий програш країни від введення митного тарифу на експорт складає область $(c + e)$.

Таким чином, експортний тариф є ніби дзеркальним відображенням імпортного тарифу з тією лише різницею, що тут основні втрати несуть не споживачі, а виробники.

Рівень митного обкладання

Митний тариф приносить додатковий вигреш виробникам продукції, яка конкурує з імпортом, і захищає їхні інтереси. Однак для того, щоб об'єктивно оцінити рівень цього захисту, варто взяти до уваги, що різні виробництва можуть бути технологічно взаємозалежні. Це означає, що захищаючи тарифом одну галузь, держава одночасно торкається інтересів пов'язаних з нею галузей виробництва. Тому фактичний рівень митного захисту, яким користується та чи інша галузь, може істотно відрізнятись від того номінального тарифу, яким обкладається конкуруючий імпорт.

Фактичний рівень митного захисту визначається наступним чином:

$$T_e = \frac{T_{\text{кп}} - \alpha \cdot T_{\text{кмв}}}{1 - \alpha}, \quad (8.1)$$

- де $T_{\text{кп}}$ – номінальний рівень імпортного мита на кінцевий продукт;
 $T_{\text{кмв}}$ – номінальний рівень імпортного мита на компоненти матеріальних витрат;
 α – частка вартості імпортних компонентів матеріальних витрат у ціні кінцевого продукту за умов відсутності імпортного мита.

Література: [1-2,4-6,8-10,12,14-17,19-22,27].

Практичне заняття №9

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ

Мета заняття: засвоєння теоретичних засад функціонування міжнародного ринку праці, його сучасного стану, соціально-економічних наслідків міграції робочої сили, ознайомлення з методами та інструментами державного та міжнародного регулювання трудової міграції, визначення місця України на світовому ринку робочої сили.

План семінару

1. Поняття міжнародної міграції робочої сили, її економічна природа, рушійні сили і етапи розвитку.
2. Масштаби, форми і основні тенденції сучасних міграційних процесів.
3. Види міжнародної міграції.
4. Соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції.
5. Загальні закономірності створення світового ринку робочої сили, головні регіони і центри її міжнародного тяжіння та експорту.
6. Державне і міжнародне регулювання трудової міграції.
7. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте сутність, види, головні передумови та причини міжнародної міграції робочої сили (ММРС).
2. Розкрийте сутність основних етапів ММРС.
3. Назвіть основні принципи й особливості ММРС на сучасному етапі.
4. Розкрийте основні потоки та центри міжнародної трудової міграції.
5. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки ММРС в країнах-експортерах та країнах, які приймають іноземну робочу силу.
6. Назвіть неекономічні наслідки міжнародної міграції робочої сили.
7. Назвіть методи, рівні та особливості державного регулювання ММРС.
8. Чим відрізняється міграційна політика країн-експортерів від політики країн-імпортерів трудових ресурсів? Охарактеризуйте цілі, методи та інструменти цієї політики.
9. Які є способи державного стимулювання рееміграції?
10. Які обмежувальні заходи вживаються в різних країнах щодо стримування зростання чисельності іммігрантів?
11. Назвіть національні та міжнародні організації, які займаються проблемами регулювання міжнародних потоків робочої сили.
12. Охарактеризуйте сутність, структуру, фактори й особливості сучасного міжнародного ринку праці. Які ви знаєте кількісні та якісні характеристики міжнародного ринку праці та світових трудових ресурсів.
13. Який вплив мають НТП та ТНК на міжнародну трудову міграцію?
14. Які економічні чинники спричинили посилення міграційних процесів у

сучасній Україні? Які проблеми стоять перед Україною у зв'язку з її інтеграцією в міждержавний обмін робочою силою?

15. Назвіть економічні наслідки еміграції для української економіки.
16. Охарактеризуйте перспективи України на міжнародних ринках праці. Назвіть найважливіші аспекти української міграційної політики.

Проблеми для дискусій

1. Вплив міграції на ринок праці: позитивні та негативні наслідки.
2. Чи вірним є ствердження, що по мірі вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку країн ступінь активності ММРС буде знижуватись?
3. Глобальні наслідки міжнародної міграції робочої сили.
4. Економічні наслідки значної міграції робочої сили для України: оптимістичний та песимістичний погляд.

Завдання 9.1

Ринок праці в країнах А і Б характеризується наступними даними: в країні А функція попиту на працю має вигляд $D_L^A = (100 + 10 \cdot i) - (5 + i/2) \cdot W$, а функція пропозиції праці $S_L^A = (60 + 4 \cdot i) + (3 + i/2) \cdot W$; в країні Б відповідні функції мають вигляд: $D_L^B = (150 + 10 \cdot j) - (3 + j/2) \cdot W$ і $S_L^B = (40 + 10 \cdot j) + (5 + j/2) \cdot W$, де W – реальна заробітна плата в дол. за годину. Визначить:

- 1) який обсяг зайнятості (млн. чол.) та рівноважний рівень заробітної плати (дол. за годину) в обох країнах?
- 2) який потенційний напрямок міграції робочої сили?
- 3) припустимо, що в обох країнах зняті всі обмеження на еміграцію й імміграцію, і в результаті переміщення робочої сили в країні еміграції рівноважна ставка заробітної плати виросла на 1 дол. Який був обсяг еміграції з цієї країни?
- 4) який новий рівень рівноважної заробітної плати в приймаючій країні?

Завдання 9.2

Україна виробляє цукор, використовуючи два фактори виробництва – землю та працю. Граничний продукт праці кожного робітника, виражений у доларах, скорочується зі зростанням їхньої кількості наступним чином:

Кількість робітників, чол.	1	2	3	4	5	6
Граничний продукт, дол. США	12	10	8	6	4	2

- 1) від чого залежить реальна заробітна плата робітників?
- 2) якщо власник землі наймає трьох українських працівників, якою буде їхня сукупна заробітна плата?
- 3) якщо власник землі, крім того, наймає ще і трьох іммігрантів з Китаю, як зміняться його доходи?

Література: [1,2,4-7,9-10,12,14-17,21-22,26].

Практичне заняття №10

МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ВІДНОСИНИ

Мета заняття: засвоєння матеріалу щодо сутності та комерційного змісту міжнародного науково-технічного співробітництва, форм та механізму міжнародної передачі технологій, особливостей розвитку та сучасних тенденцій світового ринку технологій.

План семінару

1. Передумови науково-технічного співробітництва (НТС).
2. НТС як форма МЄВ. Традиційні та нові форми НТС країн світу.
3. Міжнародний рух технологій та механізм її передачі.
4. Міжнародні науково-досвідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Співробітництво в галузі науково-технічної інформації, винахідництва та патентної справи.
5. Комерційний зміст науково-технічних відносин. Розвиток торгівлі ліцензіями і ноу-хау. Захист інтелектуальної власності.
6. Інтернаціоналізація НТС. Міжнародні науково-технічні програми.
7. Перспективи включення науково-технічного потенціалу України в міжнародні науково-технічні зв'язки.

Контрольні запитання

1. Що розуміють під науково-технічними відносинами?
2. Охарактеризуйте головні причини швидкого розвитку міжнародних науково-технічних відносин.
3. Вкажіть форми прояву міжнародних науково-технічних відносин.
4. Розкрийте суть та особливості міжнародної передачі технологій.
5. Охарактеризуйте форми та етапи міжнародної передачі технологій.
6. Охарактеризуйте види міжнародного технічного сприяння.
7. Зробіть порівняльний аналіз доцільності використання різних форм платіжних відносин у ліцензійній торгівлі в конкретних ситуаціях.
8. Які є механізми правового захисту технологій?
9. У чому полягає державне регулювання передачі технологій?
10. Обґрунтуйте власну позицію щодо можливих шляхів ефективної інтеграції України до світового ринку технологій.

Проблеми для дискусій

1. Який вплив кожного з типів технічного прогресу (нейтральний, працезберігаючий, капіталозберігаючий) на умови торгівлі?
2. Які канали трансферу, дифузії та правового захисту інновацій/технологій є найбільш динамічними та перспективними?

Література: [1-3,5-7,9,13,18,22,26].

Практичне заняття №11 СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

Мета заняття: ознайомлення з сутністю й елементами світової валютної системи, її еволюцією, видами та теоріями валютного курсу, факторами, які впливають на його рівень та динаміку, перевагами та недоліками основних режимів встановлення та підтримки валютних курсів.

План семінару

1. Національні, міжнародні і світова валютні системи, їх сутність і елементи.
2. Поняття валюти та її види. Конвертованість валют.
3. Валютний курс, його види. Валютний паритет. Крос-курс.
4. Основні валютні операції. Котирування валют.
5. Еволюція світової валютної системи.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення понять “валюта”, “валютні відносини”, “світова валютна система”.
2. Визначте роль міжнародних валютних відносин в системі світових господарських зв’язків.
3. Назвіть основні елементи міжнародної валютної системи.
4. Охарактеризуйте основні види валют в залежності від позиції на валютному ринку.
5. Чим відрізняється конвертована валюта від частково конвертованої?
6. Які чинники визначають ступінь конвертованості валюти?
7. Які макроекономічні передумови переходу до конвертації національної валюти?
8. Визначте поняття “валютний курс”. Які основні функції валютного курсу?
9. Які різновиди валютного курсу вам відомі?
10. Що таке номінальний валютний курс та чим він відрізняється від реального валютного курсу?
11. Що визначає попит і пропозицію на іноземну валюту? Як визначається рівноважний валютний курс?
12. Що таке валютний паритет, які форми валютного паритету вам відомі?
13. Сформулюйте правило іноземних інвестицій.
14. Назвіть фактори, які впливають на рівень та динаміку валютного курсу.
15. Поясніть, як зміна валютного курсу національної грошової одиниці вплине на обсяги експорту та імпорту.
16. Як зростання або падіння валютного курсу впливає на ціни вітчизняних та іноземних товарів?
17. Покажіть взаємозв’язок між конкурентоздатністю національних товарів і валютним курсом національної грошової одиниці.
18. Назвіть та охарактеризуйте основні режими встановлення та підтримки

валютних курсів, їх переваги та недоліки.

19. Що таке спеціальні права запозичення (СПЗ) і як вони використовуються?
20. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи формування національної валютної політики України. Охарактеризуйте специфічні умови, що вплинули на особливості її формування.
21. Вкажіть шляхи використання операцій на валютних ринках у комерційних та фінансових операціях.
22. Що таке валютне котирування?
23. Які види валютних котирувань вам відомі? У чому їх відмінності?
24. Розкрийте зміст основних етапів становлення світової валютної системи.
25. Охарактеризуйте основні риси, переваги та недоліки Паризької валютної системи (“золотомонетного стандарту”)?
26. Дайте характеристику Генуезької валютної системи (“золотодевізного стандарту”). Назвіть її основні елементи.
27. Які об’єктивні передумови створення та основні риси Бреттон-Вудської валютної системи (системи “золотовалютного стандарту”)? Яку роль відігравав долар в цій валютній системі і чим це можна пояснити?
28. Дайте характеристику Ямайської валютної системи. Назвіть її основні елементи.
29. Що таке європейська валютна система (ЄВС) і яка її структура? Охарактеризуйте механізм регулювання валютних курсів у рамках ЄВС.
30. Охарактеризуйте валютно-фінансову систему країн ЄС.
31. Назвіть етапи руху країн ЄС до валютно-економічного союзу. У чому полягають потенційні вигоди для країн, які користуються загальною валютою? Як встановлюється курс євро?
32. Охарактеризуйте сучасну світову валютну систему.
33. Порівняйте роль золота в умовах золотого стандарту, Бреттон-Вудської та сучасної світової валютної системи.

Проблеми для дискусій

1. “Національні гроші” та “валюта”: загальне й особливе.
2. Поясніть схожість і відмінність між поняттям доларизації і валютного заміщення.
3. Часта зміна типів валютної політики в Україні – наслідок некомпетентного управління економікою, чи закономірний елемент трансформації економічної системи?
4. Розкрийте основні напрямки посилення внутрішньої стабільності гривні.
5. Проблема конвертованості національної валюти та шляхи її вирішення.

Завдання 11.1

Долар США (USD) коштує 192 японських ени (JPY). Той же долар може бути проданий за 24 мексиканських песо (MXN). Який валютний курс японської ени відносно мексиканського песо?

Завдання 11.2

В 1995р. рівень цін в Італії складав 120, в США – 180. За базу прийнятий 1990р. Валютний курс італійської ліри (ITL) до долара США (USD) в 1990р. складав 1000 ITL = 1 USD. Яким має бути валютний курс ліри до долара в 1995р., розрахований на підставі паритету купівельної спроможності?

Завдання 11.3

Валютний курс мексиканського песо (MXN) до долара США (USD) в 1970р. становив 10 MXN = 1 USD. Індекс цін в 1986р. в США становив 282, а в Мексиці – 9138 (1970р. = 100%). Яким був валютний курс песо до долара в 1986р., розрахований на підставі паритету купівельної спроможності?

Завдання 11.4

Процентна ставка в Україні становить 20%, а в США – 5% річних. Поточний валютний курс становить 5,1 UAH = 1 USD. Виходячи з теорії паритету процентних ставок, визначте, яким має бути курс UAH через рік?

Завдання 11.5

Процентна ставка в Україні становить 20%, а в США – 5% річних. Прогнозується, що за рік курс української гривні відносно долара США впаде з 5,1 грн./дол. до 5,5 грн./дол. При інших рівних умовах в якій з двох країн вигідніше інвестувати кошти?

Методичні поради до розв'язання задач

Крос-котирування – це визначення курсів двох валют відносно одна до одної через курс кожної з них відносно до третьої валюти (переважно до долара США).

Обчислення рівня валютного курсу в різні часові періоди здійснюється на основі відносного паритету купівельної спроможності (ПКС), згідно до якого процентна зміна в рівні обмінного курсу валют двох країн за визначений період часу дорівнює різниці між процентними змінами в національних рівнях цін. Причому ці зміни відбуваються таким чином, що зберігається незмінним відношення купівельних спроможностей внутрішньої та іноземної валют. Іншими словами, номінальний валютний курс завжди змінюється рівно настільки, наскільки це є необхідним для того, щоб компенсувати різницю в динаміці рівня цін в різних країнах.

$$\frac{E_t^{d/f} - E_{t-1}^{d/f}}{E_{t-1}^{d/f}} = \pi_d - \pi_f, \quad (11.1)$$

де $E_t^{d/f}$, $E_{t-1}^{d/f}$ – номінальний валютний курс (кількість національної валюти за одиницю іноземної) в роках t та $t-1$ відповідно;

π_d, π_f – рівень інфляції всередині країни та за кордоном за період часу між t та $t-1$ відповідно.

Якщо інфляція в даній країні перевищує темп інфляції за кордоном, то при інших рівних умовах національна валюта матиме тенденцію до здешевлення. Приблизна формула (11.1) дає вірний результат при невеликих процентних змінах рівня цін та валютного курсу. В період високих темпів інфляції доцільно користуватись точнішою формулою, згідно до якої динаміка номінального валютного курсу за період часу між t і $t-1$ визначається відношенням індексів цін всередині країни та за кордоном, при обчисленні яких рік $t-1$ приймається за базисний.

Отже, теорія відносного ПКС – зміна обмінного курсу валют двох країн є пропорційною відносній зміні рівня цін в цих країнах.

$$\frac{E_t^{d/f}}{E_0^{d/f}} = \frac{P_t^d/P_0^d}{P_t^f/P_0^f} \Rightarrow E_t^{d/f} = E_0^{d/f} \frac{P_t^d/P_0^d}{P_t^f/P_0^f}, \quad (11.2)$$

де $E_t^{d/f}, E_0^{d/f}$ – номінальний валютний курс в році t та базисному році;
 P_t^d, P_0^d – рівень внутрішніх цін в році t та базисному році;
 P_t^f, P_0^f – рівень цін за кордоном в році t та базисному році;

Паритет процентних ставок – такий рівень процентних ставок всередині країни та за кордоном, при якому однакові за розміром депозити в кожній з цих країн дають однаковий дохід при переведенні в одну валюту:

$$r_d - r_f = \frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}}. \quad (11.3)$$

де r_d, r_f – процентна ставка всередині країни та за кордоном.

Правило іноземних інвестицій – дохід на іноземні інвестиції в національній валюті дорівнює сумі/різниці процентної ставки всередині країни та за кордоном і процента знецінення/дорожчання курсу національної валюти.

$$\mu = r_f - r_d + \frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}} = r_d - r_f - \left(\frac{E_{t+1}^{d/f} - E_t^{d/f}}{E_t^{d/f}} \right), \quad (11.4)$$

де μ – очікуваний дохід від інвестицій.

Література: [1,4,5-6,12,15,21,29,32,34,37,43].

Практичне заняття №12

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Мета заняття: ознайомлення з сутністю валютно-фінансових відносин і механізмом міжнародних розрахунків, надбання знань щодо структури балансу міжнародних платіжних розрахунків країни, стану та перспектив удосконалення платіжного балансу України та його впливу на конвертованість національної валюти, набуття навичок складання та аналізу балансу міжнародних платіжних розрахунків.

План семінару

1. Сутність валютно-фінансових відносин і механізм міжнародних розрахунків.
2. Платіжний і розрахунковий баланси, їх структура.
3. Нестабільність міжнародних розрахунків та основні проблеми платіжних балансів країн світу.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні форми міжнародних розрахунків та охарактеризуйте їх особливості.
2. Дайте визначення поняттю “платіжний баланс”.
3. Охарактеризуйте структуру платіжного балансу.
4. Назвіть основні джерела інформації для складання платіжного балансу. В чому переваги і недоліки кожного з них?
5. Що таке активне та пасивне сальдо платіжного балансу? Оцініть їх можливі причини та наслідки.
6. Розкрийте механізм взаємозв'язків між окремими розділами платіжного балансу країни.
7. Яким є основне значення рівноваги платіжного балансу?
8. Опишіть основні причини незбалансованості платіжного балансу.
9. Назвіть особливості та типові причини дефіциту платіжних балансів країн, що розвиваються.
10. Чому країна змушена вдаватися до регулювання з метою усунення постійного дефіциту платіжного балансу? Які форми регулювання використовуються для його усунення? Поясніть відмінність між ринковим і неринковим регулюванням.
11. У чому полягає зв'язок між платіжним балансом і станом національної валюти?
12. Проаналізуйте особливості теорій регулювання платіжного балансу.
13. Поясніть, як дефіцит платіжного балансу буде врегульований в умовах дії золотого стандарту, Бреттон-Вудської системи, вільно плаваючих валютних курсів. Які переваги та недоліки кожної із систем?
14. Охарактеризуйте динаміку формування, сучасний стан і основні напрямки

вдосконалення структури платіжного балансу України.

15. Які фактори справляють негативний вплив на формування платіжного балансу України?

Проблеми для дискусій

1. Подолання спаду виробництва, перехід до сталого розвитку економіки як основна гарантія стабільного позитивного балансу в Україні.
2. Першочергові засоби ліквідації незбалансованості платіжного балансу: резервні активи держави або регулювання курсу валюти та міжнародні кредити?

Завдання 12.1

Дайте відповіді на наступні питання, ґрунтуючись на представлених нижче даних платіжного балансу країни А за 2005р. (млрд. дол. США).

1 Товарний експорт	$+80 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
2 Товарний імпорт	$-60 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
3 Експорт послуг	$+30 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
4 Імпорт послуг	$-20 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
5 Чисті доходи від інвестицій	$-10 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
6 Чисті трансферти	$+20 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
7 Приток капіталу	$+20 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
8 Відтік капіталу	$-80 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$
9 Офіційні резерви	$+20 \cdot (3 \cdot i + 2 \cdot j)$

- а) яка величина торгового балансу?
- б) яка величина балансу поточних операцій?
- в) яка величина балансу руху капіталів?
- г) яке сальдо балансу офіційних розрахунків країни А?

Методичні поради до розв'язання задач

Платіжний баланс – це статистичний звіт, в якому в систематизованому вигляді наводяться підсумки всіх економічних угод між резидентами даної країни та рештою світу протягом визначеного періоду часу. Платіжний баланс складається за принципом подвійного рахунку: будь-яке збільшення активів або зменшення зобов'язань відбивається в дебеті, а зменшення активів або збільшення пасивів – у кредиті балансу. Загальна сума кредиту повинна дорівнювати загальній сумі дебету платіжного балансу.

Платіжний баланс, відповідно до стандартної класифікації, розробленої МВФ, містить у собі три основних рахунки:

- I. “Рахунок поточних операцій” – блок А;
- II. “Рахунок операцій з капіталом і фінансовими інструментами (баланс руху капіталів і кредитів) – блоки В + С + D;
- III. Балансуючі операції – блоки Е + F + G.

В результаті утворюється сальдо платіжного балансу, яке фінансується, тобто погашається (якщо воно негативне) або розподіляється (якщо воно позитивно) переважно за рахунок підсумкової зміни золотовалютних і інших офіційних резервів країни (блок Н).

A.	I. РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	3+9
1.	Товари: експорт FOB ¹ (+)	
2.	Товари: імпорт FOB (-)	
3.	Всього: Торговий баланс (Сальдо балансу зовнішньої торгівлі)	1+2
4.	Експорт послуг (+)	
5.	Імпорт послуг (-)	
6.	Чисті доходи від інвестицій	
7.	Інші послуги і доходи (трудові доходи)	
8.	Чисті поточні трансферти (приватні та державні односторонні перекази)	
9.	Всього: Баланс послуг і некомерційних операцій, доходи і платежі за інвестиціями (Баланс “невидимих” операцій)	4+5+6+7+8
	II. РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ І ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ (БАЛАНС РУХУ КАПІТАЛІВ І КРЕДИТІВ)	B+C+D
B.	Прямі інвестиції та інший довгостроковий капітал	10+11+12
10.	Прямі інвестиції	
11.	Портфельні інвестиції	
12.	Інший довгостроковий капітал	
	Всього: A+B: БАЗИСНИЙ БАЛАНС	A+B
C.	Інший короткостроковий капітал	
D.	Помилки й пропуски	
	Всього: A+B+C+D: БАЛАНС ЛІКВІДНОСТІ	A+B+C+D
	III. БАЛАНСУЮЧІ ОПЕРАЦІЇ	E+F+G
E.	Компенсуючі статті	13+14+15
13.	Переоцінка золотого запасу	
14.	Спеціальні права запозичення	
15.	Переоцінка валютних резервів	
	Всього: A+B+C+D+E	A+B+C+D+E
F.	Надзвичайне фінансування	
G.	Зобов'язання в складі валютних резервів іноземних державних органів	
	Всього: A+B+C+D+E+F+G: БАЛАНС ОФІЦІЙНИХ РОЗРАХУНКІВ, ПІДСУМКОВИЙ БАЛАНС	A+B+C+D+ +E+F+G
H.	Підсумкова зміна резервів	16+17+18+19+20
16.	Монетарне золото (державний золотий запас)	
17.	Спеціальні права запозичення	
18.	Резервна позиція в МВФ	
19.	Інші вимоги	
20.	Використання кредитів МВФ	

¹ не включаючи в ціну товару вартість страхування та перевезення.

Література: [1,4,5-6,12,15,21,29,32,34,37,43].

Практичне заняття №13
МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ І РУХ
МІЖНАРОДНОГО КАПІТАЛУ. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ З
РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН

Мета заняття: ознайомлення з основами міжнародної кредитної діяльності, сутністю, змістом, формами й напрямками розвитку міжнародних кредитних відносин, валютною і інституціональною структурою світового ринку позичкових капіталів, офшорних зон, специфічними проблемами, що виникають на міжнародних ринках кредиту, видами та інструментами регулювання валютних відносин, а також проблемами й перспективами інтеграції України у світову систему валютно-кредитних відносин.

План семінару

1. Сутність міжнародних кредитних відносин.
2. Міжнародний кредит, його роль у світовій економіці, функції у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Класифікація кредитів.
3. Міжнародний рух капіталу як форма МЕВ.
4. Світовий ринок позичкових капіталів (СРПК).
5. Сутність та особливості розвитку євроринку.
6. Міжнародні фінансові центри, передумови їх функціонування.
7. Податкові гавані. Офшорні зони.
8. Проблема заборгованості і значення іноземних кредитів для економічного розвитку України.
9. Міжнародна координація валютних відносин.
10. Сутність міжнародного регулювання та його цілі.
11. Група Світового банку, мета створення, функції, структура.
12. Міжнародний валютний фонд (МВФ) як одна з головних фінансових організацій.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення міжнародного позичання і кредитування.
2. Назвіть та розкрийте передумови виникнення та особливості сучасних форм міжнародного кредитування.
3. Охарактеризуйте основні форми капіталу.
4. Розкрийте сутність і зміст міжнародного кредиту як форми міжчасової торгівлі, назвіть його принципи, функції та особливості.
5. Які форми кредитування застосовуються у міжнародних кредитних відносинах?
6. Охарактеризуйте основні форми кредитування експорту та імпорту. Які Ви знаєте нові методи фінансування експорту? Розкрийте їх суть.
7. Охарактеризуйте основні види кредитних угод та умови надання кредиту.
8. Які є види процентних ставок в міжнародному кредитуванні? Як вони

встановлюються?

9. В чому полягає сутність та необхідність міжнародного руху капіталів?
10. Охарактеризуйте умови, що сприяють вивозу та ввозу капіталу та соціально-економічні наслідки цих процесів.
11. Охарактеризуйте основні форми експорту капіталу.
12. Поясніть, як різні економічні теорії тлумачать необхідність міжнародної міграції капіталу?
13. Дайте характеристику особливостей сучасного міжнародного руху капіталів.
14. Поясніть значення вивезення капіталу для розвитку СГ.
15. Вкажіть різницю між переміщенням капіталу і іноземними інвестиціями, між вивезенням капіталу та закордонними капіталовкладеннями.
16. Що таке СРПК і яка його структура?
17. Які види фінансових інструментів застосовуються на міжнародних фінансових ринках капіталів?
18. Назвіть передумови виникнення світової кризи заборгованості та її наслідки для країн, що розвиваються.
19. Охарактеризуйте місце та роль України на міжнародному ринку кредитного капіталу.
20. Охарактеризуйте динаміку й причини зростання зовнішнього боргу України та причини, що спричинили цей процес.
21. Розкрийте структуру зовнішньої заборгованості України.
22. Охарактеризуйте ринкове і державне регулювання валютних відносин.
23. Охарактеризуйте поняття, форми, цілі та інструменти валютної політики.
24. Поясніть вплив девальвації та ревальвації валюти на національну економіку.
25. Назвіть причини та цілі створення міжнародних фінансових інститутів.
26. Які організації об'єднує Світовий банк? Охарактеризуйте кожну з них.
27. Вкажіть призначення та охарактеризуйте діяльність МВФ.
28. Назвіть та охарактеризуйте діяльність європейських валютно-кредитних організацій.

Проблеми для дискусій

1. У чому полягає відмінність міжнародного кредиту від міжнародних інвестицій?
2. Вихід із світової кризи заборгованості полягає у наданні позичальником залого кредитору. Чи згодні Ви з цим?
3. Головну роль у забезпеченні економічного розвитку повинно відігравати не зовнішнє фінансування, а внутрішні ресурси та зважена економічна політика. Висловіть свою думку з приводу цього висновку Всесвітнього банку.

Література: [1,4,5-6,12,15,21,29,32,34,37,43-44].

Практичне заняття №14

МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ВИРОБНИЧЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Мета заняття: освоєння теоретичних засад міжнародного інвестування, сутності особливостей прямих і портфельних закордонних інвестицій, чинників, що впливають на їх динаміку, стану та напрямів розвитку міжнародного інвестування в Україні, ознайомлення з основними формами міжнародного виробничого співробітництва.

План семінару

1. Загальні передумови розвитку міжнародної інвестиційної та виробничої діяльності.
2. Інвестиційний клімат.
3. Види іноземних інвестицій, їх масштаби.
4. Особливості регулювання руху капіталу, вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на його переміщення.
5. Головні форми виробничого співробітництва.
6. ТНК – головні суб'єкти міжнародної виробничої та інвестиційної діяльності, їх сутність і еволюція, сучасна стратегія.
7. Регулювання діяльності ТНК.
8. Спільні підприємства.
9. Вільні економічні зони.
10. Іноземні інвестиції в економіці України.
11. Передумови розвитку міжнародної підприємницької діяльності в Україні.

Контрольні запитання

1. Сформулюйте основні правила міжнародного інвестування.
2. Чим пояснюються надмірно високі темпи зростання закордонних капіталовкладень в останні десятиріччя?
3. Які економічні ефекти виникають у результаті прямих закордонних інвестицій (ПЗІ)?
4. Дайте визначення інвестиційному клімату. Охарактеризуйте системи оцінки інвестиційного клімату та інвестиційних ризиків.
5. Покажіть, з якою метою та яким чином здійснюється державне регулювання ПЗІ. Які є способи державної підтримки прямих інвестицій?
6. Охарактеризуйте форми ПЗІ. Які переваги мають прямі інвестори?
7. Охарактеризуйте економічні чинники, що впливають на динаміку, стан та напрями міжнародного інвестування.
8. Як ПЗІ можуть стимулювати торгівлю?
9. Охарактеризуйте форми портфельних інвестицій. Які існують види цінних паперів для їх здійснення?
10. Дайте визначення основних понять, які стосуються міжнародної

кооперації (транснаціональна і багатонаціональна корпорація; країна базування; країна, що приймає).

11. Назвіть чинники, що впливають на інвестиційну активність ТНК.
12. Розкрийте основні тенденції розвитку міжнародного ринку об'єднань та придбань.
13. Проаналізуйте нові форми співробітництва та поясніть, яким чином можна подолати негативні наслідки діяльності ТНК.
14. Розкрийте сутність вільних економічних зон, причини їх створення та їхнє місце в світогосподарських зв'язках.
15. Охарактеризуйте інвестиційний клімат і економічну мотивацію іноземного інвестування в Україні.
16. Які особливості господарського комплексу України перешкоджають розвитку прямого закордонного інвестування в Україні?

Проблеми для дискусій

1. Яким чином імпорتنі мита та квоти, що вводяться в різних країнах, можуть вплинути на обсяг ПЗІ з-за кордону в ці країни?
2. Чи потрібно обмежувати вплив ПЗІ із країни?
3. Чи потрібно обмежувати приплив ПЗІ до країни?
4. Які переваги та недоліки мають обидва варіанти ПЗІ:
  - а) шляхом придбання частки участі в діючому підприємстві;
  - б) шляхом створення нового підприємства?
5. Позитивні й негативні наслідки ПЗІ промислово розвинутих країн у країни, що розвиваються.

Завдання 14.1

Які з наведених прикладів інвестицій вважаються прямими, а які портфельними:

- 1) український банк купив акції російської компанії “Лук-ойл” на 35 млн. дол. Загальна сума випуску акцій становить 700 млн. дол.;
- 2) німецький банк купив будинок в Одесі, в якому відкрив свою філію в Україні;
- 3) українське підприємство “Харківський авіаційний завод” збільшив свою частку в статутному капіталі спільного підприємства, яке зареєстроване в Білорусі, з 51 до 80%;
- 4) українська фірма за дорученням клієнта з Франції купила 11% поточного випуску акцій “Укртрансавто”;
- 5) канадська фірма “Мак-Дональдс” відкрила ще один ресторан у Києві;
- 6) українсько-швейцарський інвестиційний фонд розмістив 150 млн. дол. США в українських державних короткострокових зобов'язаннях та облігаціях державної позики?

Завдання 14.2

Які з наведених нижче угод належать до портфельних інвестицій:

- 1) АКБ “Меркурій” ввозить 50 млн. дол. готівкою з США для забезпечення попиту на долари своїх клієнтів;
- 2) українське підприємство “Харківський авіаційний завод” збільшив свою частку в статутному капіталі спільного підприємства в Казахстані зі збуту тракторів з 30 до 50%;
- 3) українське підприємство “Світоч” розміщує 10 млн. дол. на короткостроковому депозиті в американському банку;
- 4) Американський фонд сприяння конверсії надає пільговий кредит українському оборонному підприємству;
- 5) Укрпромбанк вкладає 70 млн. дол. в облігації американського інвестиційного фонду?

Завдання 14.3

“Кока-Кола”, американський виробник охолоджувальних напоїв, продає їх концентрат в Україну. Однак Україна вводить високе імпордне мито на ввезення “Кока-Коли”, щоб захистити українських виробників і збільшує податки на прибуток іноземних компаній. Що може зробити “Кока-Кола”:

- 1) щоб не віддавати частку українського ринку місцевим конкурентам;
- 2) скоротити обсяг податків на прибуток, які виплачуються в Україні;
- 3) гарантувати цілісність своїх активів в Україні?

Завдання 14.4

Зробіть висновок про ефективність інвестицій в країнах А і Б, спираючись на оцінку факторів, розроблену консультативною фірмою США.

Фактор	Оцінка	Країна А	Країна Б
1. Політична стабільність	2–18	Дуже стабільна тривалий час (18)	Стабільна в перспективі (12)
2. Економічна стабільність	0–16	Низькі темпи зростання економіки та інфляції (10)	Стабільне і помірне зростання (14)
3. Валютна стабільність	2–14	Вільно конвертована і стабільна валюта (12)	Слабка валюта (8)
4. Оцінка переказу прибутку	2–12	Вільний переказ із попереднім дозволом (10)	Сильний контроль (6)
5. Захист технології	2-10	Сильний захист патентів і торгових марок (10)	Захист при реєстрації в цій країні (4)
6. Ставлення до іноземних інвестицій	0-12	Незначні заохочення (6)	Допуск тільки окремих інвестицій (4)
7. Обмеження і пільги для іноземних інвесторів	0–16	Вибіркове позитивне ставлення (10)	Дуже ліберальне позитивне ставлення (12)
8. Фактори соціально-культурної взаємодії	0–8	Відкрите культурне середовище (8)	Помірковано відкрите культурне середовище (6)

Література: [1-2,4-8,14-18,20,24,36,38].

Практичне заняття №15
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ. МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У БАГАТОСТОРОННЬОМУ
ЕКОНОМІЧНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ І РЕГУЛЮВАННІ МЕВ

Мета заняття: ознайомлення з передумовами інтеграційних процесів в сучасній світовій економіці, етапами, рівнями, формами і механізмом міжнародної економічної інтеграції (МЕІ), розуміння економічних наслідків інтеграції, ознайомлення з функціями, принципами і механізмом діяльності міжнародних економічних організацій.

План семінару

1. Міжнародна економічна інтеграція – закономірність розвитку СГ і МЕВ.
2. Передумови і фактори розвитку МЕІ як якісно нового рівня МЕВ.
3. Сутність, цілі, значення МЕІ, основні риси.
4. Форми МЕІ.
5. Етапи формування міжнародних економічних інтеграційних угруповань.
6. Регіональні інтеграційні об'єднання промислово розвинутих країн.
7. Інтеграційні процеси в економіці країн, що розвиваються.
8. Об'єктивні передумови, політичні і економічні цілі, основні етапи розвитку західноєвропейської економічної інтеграції.
9. Північноамериканська економічна інтеграція.
10. Особливості економічної інтеграції країн Латинської Америки.
11. Проблеми розвитку регіонального економічного співробітництва в Африці.
12. Особливості розвитку економічної інтеграції в країнах Азії.
13. Проблеми розвитку економічної інтеграції в східноєвропейських країнах.
14. Світові інтеграційні процеси і Україна.
15. Поняття “міжнародні економічні організації” (МЕО) та їхня роль в системі МЕВ як проява тенденції багатостороннього співробітництва.
16. Головні функції, принципи і методи, механізм діяльності МЕО.
17. Сучасна система МЕО, їх класифікація.
18. Економічна діяльність ООН, її рівні.
19. Міждержавні загальноекономічні і політичні організації країн, що розвиваються.
20. Міждержавні галузеві організації. Міжнародні об'єднання підприємців.
21. Україна і міжнародні економічні організації.

Контрольні запитання

1. В чому полягає суть та особливості міжнародної економічної інтеграції?
2. Які передумови необхідні для міжнародної економічної інтеграції?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні форми та рівні МЕІ.
4. Які статичні та динамічні ефекти інтеграції? Поясніть їх виникнення.

5. Які Вам відомі теоретичні концепції МЕІ?
6. У яких секторах світового господарства досягнуто найвищого рівня МЕІ?
7. Які основні типи інтеграційних об'єднань? Дайте характеристики сучасних інтеграційних угруповань країн.
8. Які є основні форми регіональної економічної інтеграції? Дайте їх коротку характеристику та наведіть приклади.
9. У чому полягають відмінності між глобальною та регіональною інтеграцією? Які їх переваги та недоліки?
10. Охарактеризуйте історію становлення, сучасний стан та перспективи розвитку Європейського Союзу (ЄС).
11. Назвіть інституції ЄС та опишіть їхні функції. Проаналізуйте особливості інституційного механізму західноєвропейської інтеграції
12. Які особливості єдиного внутрішнього ринку ЄС та механізму його регулювання?
13. Які об'єктивні фактори зумовили інтеграційний процес у Північній Америці?
14. Коли було створено і які держави входять у регіональний союз НАФТА?
15. Чому НАФТА не є звичайною (традиційною) зоною вільної торгівлі? Чим НАФТА відрізняється від ЄС?
16. Які перспективи розвитку інтеграційного процесу в Західній півкулі?
17. Проаналізуйте особливості економічної інтеграції країн Латинської Америки.
18. Наведіть загальну характеристику об'єднання МЕРКОСУР.
19. Охарактеризуйте регіональне економічне співробітництво в Африці.
20. Які особливості міжнародного поділу праці в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР)? Вкажіть характерні риси торгово-економічного співробітництва країн регіону.
21. Визначить роль АСЕАН у розвитку інтеграційних процесів в АТР.
22. Проаналізуйте особливості розвитку інтеграційного процесу в рамках АТЕС порівняно з ЄС та НАФТА.
23. Охарактеризуйте особливості та перспективи розвитку ЄврАзЕС та СНД.
24. Членом яких економічних угруповань є Україна?
25. Охарактеризуйте роль міжнародних економічних організацій в системі МЕВ. Які проблеми входять у сферу регулювання МЕО?
26. Яким чином ООН залучена до справ міжнародного бізнесу? За допомогою яких організацій, установ? Які можливості надає ООН для розв'язання економічних проблем у різних країнах?
27. Дайте характеристику Програми розвитку ООН. Які джерела її ресурсів?
28. Дайте характеристику ОЕСР.
29. Які проблеми розв'язує Ліга арабських держав? Яким чином?
30. Які Ви знаєте міждержавні галузеві організації?
31. Які фактори впливають на успіх ОПЕК?
32. У діяльності яких МЕО приймає участь Україна?

Проблеми для дискусій

1. Україна між Сходом і Заходом: перспективи МЕІ.
2. Протиріччя між реальною готовністю України до міжнародної економічної співпраці з країнами різних регіонів та стратегічними цілями інтеграції.
3. Економічна регіоналізація і діяльність ТНК як різні рівні міжнародних інтеграційних процесів.
4. У чому проявляється вплив Європейського Союзу на трансформаційні процеси у східноєвропейських країнах?

Завдання 15.1

Автомобільне колесо коштує в Україні $20 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$ дол. США, у Польщі – $16 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$ дол., у Росії – $12 \cdot (2 \cdot i + 3 \cdot j)$ дол. Україна – маленька країна, і її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін.

- а) в Україні вводиться 100-відсотковий адвалорний тариф на імпортування коліс із Росії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати колеса?
- б) припустимо тепер, що в Україні вводиться 50-відсотковий а не 100-відсотковий адвалорний тариф на імпортування коліс із Росії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати колеса?
- в) якщо після цього Україна утворить митний союз з Росією, чи буде вона сама виробляти колеса або імпортуватиме їх?
- г) який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною і Росією?
- д) якщо тепер Україна утворить митний союз з Польщею, чи буде вона сама продукувати колеса або імпортуватиме їх?
- е) який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною та Польщею?

Методичні поради до розв'язання задач

Створення митного союзу означає надання торгових преференцій (наприклад, скасування тарифів) його членами один одному й введення спільного митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання щодо третіх країн. В результаті взаємного скасування тарифів можуть виникнути два взаємно протилежні статичні ефекти:

- ефект створення торгівлі – переорієнтація місцевих споживачів від менш ефективного внутрішнього джерела поставки товару на більш ефективне зовнішнє джерело (імпортування), яка стає можливою в результаті скасування імпортування мит в рамках митного союзу;
- ефект відхилення торгівлі – переорієнтація місцевих споживачів від закупки товару у більш ефективного позаінтеграційного джерела поставки на менш ефективне внутрішньоінтеграційне джерело, яка відбувається в результаті скасування імпортування мит в рамках митного союзу.

Література: [1-3,6,9,12,18,23,25,33,35-36,40,42,45-48].

Практичне заняття №16
ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СИСТЕМИ
СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Мета заняття: ознайомлення з проблемами, перспективами та напрямками інтеграції України в світову економіку.

План семінару

1. Необхідність і значення інтеграції України до СГ і МЕВ.
2. Передумови входження України до світового економічного простору.
3. Національні економічні інтереси України у сфері МЕВ
4. Головні напрями розвитку МЕВ України.
5. Пріоритети України в регіональному співробітництві.
6. Проблеми співробітництва з ЄС.
7. Нові регіональні напрями зовнішньоекономічних зв'язків України.
8. Приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ) як довгостроковий фактор стабільного розвитку.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте передумови, місце та перспективи інтеграції України у світове економічне співтовариство.
2. Охарактеризуйте стратегічні напрями розвитку економічних взаємовідносин та інтернаціоналізації економіки України.
3. Охарактеризуйте основні напрями інтеграційної політики в Україні.
4. Назвіть внутрішні та міжнародні чинники інтеграції України у міжнародний економічний простір. Які проблеми й чинники найбільш негативно впливають на інтеграцію України у європейський економічний простір?
5. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал економічного зростання в Україні.
6. Охарактеризуйте перспективи України на міжнародному ринку товарів, послуг, робочої сили, інвестицій та технологій.
7. Назвіть та охарактеризуйте особливості та перспективи інтеграції в міжнародну економіку аграрного сектора національної економіки.
8. Охарактеризуйте перспективи інтеграції у світову економічну систему промислового сектора.
9. Розкрийте значення й особливості транзитного сектора української економіки.
10. У чому полягають особливості інтеграції валютно-фінансової системи у світове фінансове середовище?
11. Охарактеризуйте перспективи економічного співробітництва України з ЄС.
12. Охарактеризуйте перспективи приєднання України до СОТ, можливі

позитивні та негативні наслідки.

13. Розкрийте особливості впливу процесів глобалізації на модернізацію української економіки.

Проблеми для дискусій

1. Які галузі економіки України є найбільш перспективними з точки зору участі в міжнародній економічній інтеграції?
2. Проблеми географічної та товарної диверсифікації участі України у міжнародних економічних відносинах.
3. Інтеграція України в ЕС: проблеми та перспективи.
4. Розвиток співробітництва України з міжнародними економічними організаціями.
5. Основні напрямки взаємодії України зі світовими фінансовими ринками.

Література: [1-3,6,12-13,19,22,25,40,46].

Практичне заняття №17

ЕКОНОМІЧНА ЄДНІСТЬ СВІТУ І ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СГ І МЄВ

Мета заняття: набуття знань з проблеми сучасного стану й перспектив розвитку економічної глобалізації, ознайомлення з моделями економічного розвитку, сучасними соціально-економічними та політичними особливостями розвитку МЄВ, глобальними проблемами СГ і МЄВ та шляхами їх вирішення.

План семінару

1. Формування економічної єдності світу.
2. Поглиблення інтернаціоналізації СГ.
3. Роль НТР в зближенні якісних характеристик сучасного виробництва.
4. Світова економічна рівновага, механізм її регулювання.
5. Моделі економічного розвитку.
6. Глобалізація економічного розвитку і роль МЄВ у встановленні зв'язків національних економік зі СГ.
7. Транснаціоналізація світової економіки. Глобальні інвестиційні цикли.
8. Соціально-економічні та політичні особливості розвитку МЄВ сучасного періоду.
9. Глобальні проблеми СГ і МЄВ та шляхи їх вирішення.

Контрольні запитання

1. У чому полягає діалектика матеріальної та економічної єдності світу?
2. Які фактори зумовлюють формування економічної єдності світу?
3. Які основні риси процесу інтернаціоналізації господарського життя?
4. В яких формах розвивається процес інтернаціоналізації господарського

- життя?
5. Проаналізуйте головні етапи інтернаціоналізації господарського життя.
  6. Яке значення має інтернаціоналізація господарського життя для сучасної цивілізації?
  7. Дайте визначення глобалізації як економічного процесу.
  8. Охарактеризуйте економічні передумови та основні етапи глобалізації.
  9. З яких елементів складається глобальна економіка?
  10. У яких формах розвивається економічна глобалізація? У чому полягає її суперечливий характер?
  11. Які головні показники й індикатори відображують процес розвитку економічної глобалізації?
  12. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки глобалізації економічного життя.
  13. Наведіть перелік нових суб'єктів економічних відносин, до яких переходить провідна роль у формуванні міжнародного економічного середовища.
  14. У чому полягають відмінності між індустріальним та глобальним постіндустріальним суспільством?
  15. Охарактеризуйте особливості сучасного етапу глобалізації.
  16. Охарактеризуйте вплив процесів глобалізації на стан і перспективи розвитку економіки України.
  17. Як рівень розвитку виробничих сил в Україні впливає на особливості її інтеграції у світові процеси глобалізації?
  18. Дайте визначення світової економічної рівноваги та її структури.
  19. Як здійснюється регулювання світової економічної рівноваги?
  20. У чому полягає сутність економічного розвитку?
  21. Які головні фактори економічного розвитку?
  22. Здійсніть класифікацію моделей економічного розвитку.
  23. Дайте коротку характеристику теорій і концепцій економічного розвитку.
  24. Як співвідносяться процеси транснаціоналізації та інтернаціоналізації?
  25. Які риси процесу транснаціоналізації Ви можете назвати?
  26. Чим викликаний глобальний інвестиційний бум?
  27. Чому відбувається транснаціоналізація малих фірм?
  28. Що таке глобальні проблеми сучасного світу?
  29. Які причини загострення глобальних проблем?
  30. Яка роль МЕВ у вирішенні глобальних економічних проблем СГ?
  31. У чому полягає суть механізму міжнародного співробітництва у сфері глобальних проблем?
  32. Що таке екологічна криза? Які види екологічної кризи Ви знаєте? Дайте коротку оцінку екологічної ситуації у світі.
  33. Який зміст концепції сталого екологічнобезпечного розвитку?
  34. Що таке екологізація суспільного виробництва та міжнародних відносин, у тому числі економічних?

35. Охарактеризуйте організаційну структуру міжнародного екологічного та природоохоронного співробітництва.
36. Що Ви знаєте про природоохоронну діяльність ООН та її установ? У яких спільних проектах і програмах бере участь Україна?
37. Назвіть основні прояви ресурсно-енергетичної проблеми.
38. Яку роль відіграють нові технології та прогресивні суспільні форми організації праці у справі енерго- та ресурсозбереження?
39. Якими вбачаються практичні шляхи розв'язання глобальної ресурсно-енергетичної проблеми?
40. Охарактеризуйте особливості прояву глобальної ресурсно-енергетичної проблеми в Україні.

Проблеми для дискусій

1. До якої моделі розвитку наближається економіка України?
2. Глобалізація та антиглобалісти.
3. Входження України у глобальний світ: позитивні та негативні наслідки.

Література: [1-3,6,8,10,13,16,18,21-24,33,35,41,47].

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ”

1. Мета, предмет, задачі та методологія курсу “МЕВ”.
2. Сутність, структура та фактори розвитку світового господарства.
3. Закони, закономірності та тенденції розвитку світового господарства.
4. Передумови становлення та розвитку системи МЕВ.
5. Сутність, об’єкти та суб’єкти системи МЕВ.
6. Принципи та рівні функціонування системи МЕВ.
7. Середовище функціонування системи МЕВ.
8. Форми МЕВ, їх взаємозв’язок.
9. Місце України в системі МЕВ.
10. Міжнародний поділ праці та його особливості на сучасному етапі.
11. Міжнародна спеціалізація та кооперування виробництва.
12. Проблеми і передумови участі України в МПП.
13. Міжнародні торговельні відносини як провідна форма МЕВ.
14. Основні показники міжнародної торгівлі.
15. Форми та методи здійснення міжнародної торгівлі.
16. Теорії міжнародної торгівлі: теорія абсолютних та порівняльних переваг.
17. Теорії міжнародної торгівлі: теорія співвідношення факторів виробництва та парадокс Леонтьєва.
18. Тарифні й нетарифні методи та інструменти міжнародної торговельної політики.
19. Регулювання світової торгівлі міжнародними організаціями (ГАТТ/СОТ).
20. Міжнародна торгівля послугами.
21. Місце України на світовому ринку товарів та послуг. Перспективи приєднання України до СОТ.
22. Міжнародні транспортні відносини.
23. Сутність, причини та принципи міжнародної міграції робочої сили.
24. Загальні закономірності створення світового ринку робочої сили, головні регіони і центри її міжнародного тяжіння та експорту.
25. Регулювання міжнародної міграції робочої сили.
26. Соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили.
27. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.
28. Обмін технологіями як складова частина МЕВ. Передумови та основні особливості науково-технічного співробітництва.
29. Форми міжнародного обміну технологіями.
30. Міжнародне регулювання ринку технологій.
31. Перспективи включення науково-технічного потенціалу України в міжнародні науково-технічні зв’язки.
32. Сутність і структура світової валютної системи.
33. Поняття валюти та її види, конвертованість валют.

34. Валютний курс, його види. Валютний паритет.
35. Основні етапи еволюції світової валютної системи.
36. Види та структура валютних ринків.
37. Платіжний і розрахунковий баланси, їх структура.
38. Міжнародний рух капіталу як форма МЕВ.
39. Міжнародний кредит, його види та функції.
40. Світовий ринок позичкових капіталів.
41. Міжнародні організації з регулювання валютних відносин.
42. Загальні передумови розвитку міжнародної інвестиційної та виробничої діяльності. Інвестиційний клімат.
43. Сутність, види і характер міжнародних інвестицій.
44. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій у розвиток економіки України.
45. Сутність та головні форми міжнародного виробничого співробітництва (міжнародного бізнесу).
46. ТНК – головні суб'єкти міжнародної виробничої та інвестиційної діяльності, їх сутність і еволюція, сучасна стратегія.
47. Спільні підприємства: передумови і особливості розвитку, організаційно-правові та економічні форми створення і функціонування.
48. Сутність, передумови і фактори розвитку міжнародної економічної інтеграції, як якісно нового рівня МЕВ.
49. Етапи розвитку інтеграційних процесів та їх особливості.
50. Економічні наслідки інтеграції країн.
51. Регіональні інтеграційні об'єднання промислово розвинутих країн.
52. Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір.
53. Поняття, головні функції, принципи, методи діяльності та роль міжнародних економічних організацій в системі МЕВ. Сучасна система міжнародних економічних організацій, їх класифікація.
54. Глобальні проблеми сучасності і загальні проблеми МЕВ.
55. Сутність, зміст, форми, основні етапи та соціально-економічні наслідки глобалізації.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Основна література:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учебник. – М., 2004.
2. Аكوпова Е.С. и др. Мировая экономика и международные экономические отношения: Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону, 2000.
3. Буглай В.Б., Ливенцев Н.Н. Международные экономические отношения. – М., 2001.
4. Дахно І., Бовтун Ю. Міжнародна економіка. – К., 2002.
5. Киреев А.П. Международная экономика: Учеб. пособие для вузов: В 2-х ч. – М., 2001.
6. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К., 2001.
7. Лебедева С.Л., Шлихтер С.В. Мировая экономика. – М., 1998.
8. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М., 2003.
9. Международные экономические отношения: Учебник для вузов / Под ред. Е.Ф.Жукова. – М., 2001.
10. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / За ред. Ю.Г.Козака, В.М.Новацького. – К., 2002.
11. Міжнародні економічні відносини: Історія міжнародних економічних відносин: Підручник / А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, О.В.Бутенко та ін. – К., 1992.
12. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник / А.С.Філіпенко та ін. – К., 1994.
13. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник / А.С.Філіпенко, С.Я.Боринець, В.А.Вергун та ін. – К., 1992.
14. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика. – М., 2004.
15. Мировая экономика / Под ред. К.П.Николаевой. – М., 2002.
16. Мировая экономика: Учебник / Под. ред. В.П.Колесова, М.Н.Осьмовой. – М., 2000.
17. Михайлушкин А.И. Международная экономика: Учебник. – М., 2002.
18. Пугель Т., Линдерт П. Международная экономика. – М., 2003.
19. Рогоза В.В. Міжнародна економіка. Кн.1. Міжнародна торгівля: теорія і політика. – К., 2000.
20. Рут Ф.Р., Філіпенко А.С. Міжнародна торгівля та інвестиції. – К., 1998.
21. Савельев Є.В. Міжнародна економіка. – Тернопіль, 2002.
22. Світова економіка: Підручник / А.С.Філіпенко, О.І.Рогач та ін. – К., 2000.
23. Соколенко С.И. Глобальне рынки XXI столетия: Перспективы Украины. – К., 1998.
24. Сприридонов И.А. Мировая экономика: Учеб. пособие. – М., 1999.

25. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, А.С.Гальчинський. – К., 2002.
26. Фаминский И.П. Международные экономические отношения. – М., 2001.
27. Фомичев В.И. Международная торговля: Учебник. – М., 1998.

Додаткова література:

28. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С.Філіпенко, В.А.Вергун, І.В.Бураківський та ін. – К., 2002.
29. Золотов А.В. Международные валютно-кредитные отношения. – К., 2001.
30. История мировой экономики / Под ред. А.Н.Маркова. – М., 2002.
31. Кругман П.Р., Обстфельд М. Международная экономика. Теория и политика. Пер. с англ. / Под ред. В.П.Колеслава, М.В.Куликова. – М., 1997.
32. Международные валютно-финансовые и кредитные отношения: Учебник / Под ред. Л.Н.Красавиной. – М., 2000.
33. Международные экономические отношения: Интеграция / Ю.А.Щербинин, К.Л.Рожков, В.Е.Рыбалкин, Г.Фишер и др. – М., 1997.
34. Міжнародні валютно-кредитні відносини. / За ред. А.С.Філіпенка. – К., 1998.
35. Мировая экономика: Глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И.С.Королева. – М., 2003.
36. Мовсесян А.Г. Транснационализация в мировой экономике. – М., 2001.
37. Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений: Учебник. / Под ред. В.В. Круглова. – М., 1998.
38. Пашин С.Т. Функционирование транснациональных компаний: Организационно-экономическое обеспечение. – М., 2002.
39. Погорелецкий А.И. Экономика зарубежных стран: Учебник. – С.-Пб., 2000.
40. Проблеми економічної інтеграції України в Європейській союз: теорія і стратегія. – Львів, 1996.
41. Решетняк Б.К., Розенфельд Ю.Н. Глобальні проблеми сучасності і шляхи їх вирішення. – К., 1999.
42. Семенов К.А. Международная экономическая интеграция. – М., 2001.
43. Семенов К.А. Международные валютные и финансовые отношения. – М., 2000.
44. Сіваченко І.Ю. Вільні економічні зони. – К., 2001.
45. Тоді Ф. Нариси історії Європейського союзу. – К., 2001.
46. Хофман Л., Мьоллерс Ф. Україна на шляху в Європу. – К., 2001.
47. Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. – М., 2001.
48. Шреплер Х.А. Международные экономические организации. – М., 1998.
49. Журнал “Економіка України”.
50. Журнал “Економічна теорія”.
51. Журнал “Международная экономика и международные отношения”.
52. Журнал “Фінанси України”.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
“Міжнародні економічні відносини”
для студентів денної форми навчання
спеціальності 6.050200 – “Менеджмент організацій”

Укладачі: ЯВОРСЬКА Людмила Михайлівна
ПОКАТАЄВА Катерина Петрівна

Відповідальний за випуск: *А.В.Гриньов*

Редактор
Комп’ютерна верстка

План 2006. Поз.53.

Підписано до друку 2006 р.

Формат 60x84 1/16. Папір газетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк RISO. Умовн.друк.арк. . Обл.-вид. арк. .

Замовлення № . Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Видавництво ХНАДУ, 61200, м. Харків-МСП, вул. Петровського, 25

---

*Свідоцтво державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення
України про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 897 від 17.04.2002 р.*